

POŠTNA PLAČANA V GOTOVINI

DEJANJE

JUNIJ
LETO I
1938-6

X. Y.: KATOLIŠKI ČLOVEK • SEVERIN
ŠALI: SPOMIN • ANDREJ KOLAR: NOČ
PRED ODHODOM • FRANCE VODNIK:
SLOVO OD MLADOSTI • VIKTOR SMO-
LEJ: POLITIKA IN KULTURA • FRANCE
JERIŠA: NAČRT ZA SLIKO • LEOPOLD
STANEK: NAŠEMU ČLOVEKU • EDVARD
KOCBEK: ODLOMKI • DOKUMENTI: O
MIRU • PREGLEDI: SLOVAŠKE RAZLIČ-
NOSTI • KNJIŽEVNA POROČILA

DEJANJE

MESEČNIK ZA GOSPODARSTVO, KULTURO IN POLITIKO

Izhaja 15. vsakega meseca razen v juliju in avgustu. — Za uredništvo in izdajatelja odgovarja Miro Jeršič v Ljubljani. Vse dopise na uredništvo in upravo je naslavljati na naslov: Ljubljana, poštni predal 103. — Tiska Zadružna tiskarna v Ljubljani, Tyrševa cesta 17 (predstavnik Maks Blejec). — Revija stane letno 80 din, polletno 40 din, posamezna številka v razprodaji 10 din. Naročnino je pošiljati na poštni čekovni račun št. 17.631.

Vsem zamudnikom!

Ali ste pomislili, da smo vam poslali že 6 številke naše revije, vi pa še do danes niste poravnali odgovarjajoče naročnine?

Verjemite, da nam z nerednim plačevanjem naročnine delate nepotrebne stroške in da s tem ovirate samoizdajanje, ki je v današnjih časih že tako težko.

Zato pohitite z vplačilom. Naš čekovni račun je 17.631.

Kdor ni dobil 6. številke, pa hoče ostati naš naročnik, naj jo reklamira.

Uprava.

Prejeli smo v oceno:

- Cermelj Lavo dr.: *La minorité slave en Italie*. Ljubljana 1958.
Slodnjak Anton: *Neiztrohnjeno srce*, roman. Naša založba, Ljubljana 1958.
Vidmar Milan dr.: *Med Evropo in Ameriko*. Naša založba, Ljubljana 1958.
Kauer-Kalan: *Bodi luč*. Delavska knjižnica zv. 3. Ljubljana 1958.
Desrosiers Léo-Paul: *Les engagés du grand portage*, roman. Gallimard, Paris 1958.
Francis Robert: *La jeune fille secrète*, roman. Gallimard, Paris 1958.
Rivoire R. dr.: *La science des hormones*. Gallimard, Paris 1958.
Maulnier Thierry: *Au delà du nationalisme*. Gallimard, Paris 1958.
La Galice sous la botte de Franco. Jean Flory, Paris 1958.
Sturzenegger Karl: *Humanität und Staatsidee*. Vita Nova Verlag, Luzern 1958.
Berdiajew Nikolai: *Sinn und Schicksal des russischen Kommunismus*. Vita Nova Verlag, Luzern 1957.
Roosevelt Franklin O.: *Das neue Amerika*. Vita Nova Verlag, Luzern 1957.
Ingrim Robert: *Der Griff nach Oesterreich*. Europa Verlag, Zürich 1958.

KATOLIŠKI ČLOVEK

V sodobni borbi za novo obliko sveta in družbe gre tudi za novi lik katoliškega človeka. Prav pravi E. Przywara,¹ da je krščanstvo v teku stoletij izoblikovalo različne tipe redovniškega življenja, t. j. človeka, ki v samoti oblikuje svoje življenje, da pa dozdej še nikoli ni postavilo enako izrazitega tipa katoliškega svetnega, oziroma laičnega človeka. Ni tu naša naloga, odgovarjati na vprašanje, koliko odgovarja ta trditev zgodovinskim dejstvom, eno pa lahko in celo moramo ugotoviti: danes vzornega katolika, živečega v svetu, nimamo uresničenega nikjer. Še več: sodobni katolicizem stoji izrazito v znamenju navora in prizadevanja, kako najti podobo takega novega človeka, ki naj bi odgovarjal katoliku v svetu in družbi 20. stoletja. Saj tudi vsa needinost, ki v več ali manj ostri obliki nastaja med katoličani pri nas doma in drugod, izvira prav iz različnega ideala, ki si ga posamezniki ali cele struje v tem oziru stavijo kot svojo življenjsko nalogo. Morda bi dvoje ali troje spoznanj v tem oziru pripomoglo do večje medsebojne uvidevnosti in spoštovanja.

I.

Prvo je upravičenost in nujnost različnih metod in tipov katoliškega človeka. Do tega prvega spoznanja nas vodi že zgodovina sama. Ta nam namreč kaže, da so v katoliškem etosu možni razni ideali, ki so vsi enako pristno katoliški, tako da nobeden ne more drugemu očitati, da ni katoliški zato, ker ni enak njemu; obratno si zaradi tega tudi nihče ne sme lastiti monopola v pravovernosti in popolnosti. V zgodovini vidimo, da so v okviru katolicizma nastali različni tipi religioznih redov, ki ustrezajo raznovrstnim dušeslovnim in časovnim potrebam katoličana. Spomnimo se samo razlike med kontemplativnimi in apostolskimi redovi: prvi poudarjajo samo notranje življenje, molitev, pasivno ascezo in slično, drugi pa predvsem aktivno delo apostolata resnice in ljubezni v besedi in dejanju. Prvi so tako različni od drugih, da bi si površni opazovalec, sodeč samo po enem tipu, gotovo ustvaril napačno in enostransko sodbo o

¹ Gl. E. Przywara, Ringen der Gegenwart, I. Augsburg, 1929, s. 107.

krščanstvu, in vendar sta oba zajeta iz pristnih krščanskih globin. Kako je to mogoče? Samo tako, da jih ne jemljemo v ekskluzivnem, ampak le v dopolnilnem smislu. Različni tipi so zato vsi hkrati pristno krščanski, ker se medsebojno ne izključujejo, ampak dopolnjujejo. Če bi manjkal le eden izmed njih, bi manjkala v krščanskem življenju ena izmed bistvenih njegovih potez. Enako pestrost in raznoličnost vidimo, ko opazujemo religiozne redove z ozirom na njihovo časovno-zgodovinsko potrebo, v kateri so nastali. V dobi zunanje moči in bogastva so kot reakcija nastali puščavniški in beraški redovi, v času raznih herezij znanstveno in apologetsko usmerjeni redovi, ob naraščajoči novodobni civilizaciji pa kongregacije z izrazito vzgojno-didaktičnimi in socialno-karitativnimi nameni.

Ta različnost redovniškega življenja se nam zdi samo ob sebi umevna, nič nepotrebna, še manj sumljiva. Kakor hitro pa gre za različnost oblikovanja katoliškega človeka, stoječega sredi sveta, se zdi nekaterim vsaka nova oblika in metoda, ki ne odgovarja njihovi, takoj sumljiva, prevratna, nekrščanska; in vendar bi nam morala biti različnost pri svetnem in laičnem človeku še mnogo umljujejša, nego pri redovniškem. Če je namreč v okviru katoliškega etosa možno že v zgolj redovniškem življenju, odmaknjenem širokemu svetu in njegovim zahtevam, uresničiti tako različne tipe pristnega krščanskega človeka, koliko bolj je to ne le možno, ampak naravnost potrebno pri katoliškem človeku, ki živi sredi sveta in mora v najrazličnejših položajih sproti reševati in odgovarjati na najtežje naloge, ki mu jih stavita družba in čas. Ker je v svetu življenje mnogo pestrejšo in je svetni človek pred njegove uganke in naloge mnogo neposredneje postavljen nego redovnik, zato je a priori jasno, da je tu diferenciacija z ozirom na različnost časovnih potreb, različnost značajev in zmožnosti, mnogo večja. Zato pa je tudi sama od sebe dana možnost raznih struj, gledanj in metod, skratka različnih tipov katoliškega človeka, ki pa od njih nobeden ni edinozveličaven, ekskluziven ali tako popoln, da bi poleg njega nobeden drug več ne smel nositi pridevka »katoliški«.

Do tega prvega spoznanja pa nas vodi krščanstvo tudi po svoji načelni strani, brez ozira na zgodovino. Kristus je namreč milost prerojenja in odrešenja namenil vsem ljudem vseh narodov in časov tako, da ista milost individualne narave ne uničuje, ampak predpostavlja in plemeniti. Ker individualnost v krščanstvu torej ni zatrta, ampak tvori celo neobhodno osnovo nadnaravnemu delovanju milosti, zato je zopet samo po sebi jasno, da bo vsak posameznik kljub pripadnosti k isti verski edinosti, kljub priznavanju iste nadnaravno razodete resnice in njene avtoritete ter kljub zasledovanju istih nadnaravnih vrednot v svojem uresničevanju krščanstva dajal posameznim resnicam in vrednotam vendarle precej različen poudarek, tako da je pri

tem ta, pri onem druga v ospredju, in da bo zlasti metoda tega uresničevanja krščanstva pri vsakem človeku zopet več ali manj različna. Z ozirom na večjo ali manjšo medsebojno podobnost pa tvorijo posamezniki v človeštvu posebne tipične skupine, zato je čisto naravna posledica te individualne podobnosti in različnosti dejstvo, da delimo tudi konkretnega katoliškega človeka v razne tipe in struje.

Razen tega je krščanstvo po svojem postanku, vsebini in namenu podstatno nadnaravno in kot tako neizmerno presega vsako zgolj človeško zmožnost in sprejemljivost. Odtod je jasno, da noben človek in noben tip človeka ne more v vsej polnosti dojeti nadnaravne vsebine krščanstva in je uresničiti v svojem lastnem življenju. Tu je iskati najglobljega razloga, zakaj so v krščanstvu upravičene in naravnost nujne razne struje, različna gledanja in metode in zakaj v tem smislu lahko, da, celo moramo govoriti o raznih tipih in likih katoliškega človeka v zgodovini in sodobnosti.

Bil bi torej samo žalosten znak domišljavosti, če bi si kdo lastil zmožnost, da s svojo metodo ali svojim gledanjem pojavov okrog sebe prikazuje katolicizem v najčistejši in najpopolnejši luči, tako da bi vsako drugačno in dopolnjevalno pojmovanje in delovanje bilo že vnaprej nemogoče in zmotno.

II.

Drugo spoznanje, ki mora biti tu predvsem razvidno, je dejstvo, da tu nikakor ne gre za vprašanje o krščanstvu, oziroma katoličanstvu kot takem, ampak samo o uresničevanju krščanskih načel v življenju posameznika. Skratka: gre za katoliškega človeka, ne za katolicizem. Če torej govorimo o iskanju in borbi za novi lik katoliškega človeka, ne gre tu za iskanje novih dogem, za prerekanje o verskih resnicah, za priznavanje ali nepriznavanje avtoritete, ampak samo za način sprejemanja in uresničevanja vsega tega v dejanskem življenju. Če vršimo torej ob vsem tem mimogrede kritiko na sodobnem katoliškem človeku in izražamo nezadovoljstvo nad njim, ne pomeni to nezadovoljstva nad krščanstvom kot takim, ampak le kritiko nad človekom in njegovo nezvestobo do krščanstva.

To mislimo, ko trdimo, da stoji današnji katolicizem v znamenju naporenega iskanja podobe in naloge novega katoliškega človeka. Kristjani slehernega časa so stali pred podobno nalogo. Nove razmere stavijo tudi na katolika nove naloge in zahtevajo od njega, da išče novih poti do duševne strukture svoje dobe. Da se kristjan ne umika življenju, ampak skuša prodreti vanj in ga pokristjaniti, mu vdihniti krščanskega duha, je najtežja, a obenem sveta njegova naloga v vsaki dobi. Tu velja beseda Kristusova: »Nebeško kraljestvo silo trpi in silni ga otemajó«

(Mt 11, 12). Brez osebnega človekovega sodelovanja z milostjo bi se niti en kristjan ne zveličal, brez tega osebnega sodelovanja bi vse krščanstvo ostalo omejeno na eno samo zgodovinsko dejstvo, ki se je odigralo v Palestini in bi se vedno bolj izgubljalo v sivi davnini. V resnici pa pomeni krščanstvo za človeka živo nadnaravno obliko, ki vedno na novo oblikuje njegovo osebno naravo: vedno na novo se v posameznikih odigrava nadnaravna skrivnost prerojenja in odrešenja. Človek je v razmerju do krščanstva kakor posoda, ki se potaplja v morje nadnaravnih vrednot ter jih skuša zajeti v čim večji popolnosti. Čim več jih je in čim globlje zajemajo sodobniki, tem bližja je resničnost krščanstva dotični dobi, tem prepričevalnejša je zanje njegova životvorna sila. Čim več jih zajema in na čim različnejše individualne načine, tem bližja in polnejša je njegova resničnost v ljudeh in njihovem času. Resnica je samo ena, eden je Odrešenik in ena je njegova prava Cerkev na zemlji, a milosti zaklada je neizmerno morje in ljudi nešteto število: vsak posameznik tvori »vas fictile«, ki naj po svojem značaju in sposobnosti primerno po Stvarnikovi besedi črpa iz tega morja milosti. Smešen bi torej bil tisti, ki bi hotel predpisovati vsem svojo lastno mero in lastno metodo ter odrekati drugim pravico do tega, kar jim je Stvarnik naložil kot dolžnost.

Danes nismo v dobi kakih dogmatičnih zanimanj in bojev ali nastajajočih nevarnih herezij, kakor je bilo to pred stoletji. Današnji človek ni teocentričen in ne teoretičen, ampak je antropocentričen in življenjsko praktičen; resnice in svetovni nazor jemlje v svoje življenjsko obzorje kot neke nujne enostavne danosti, bodisi da jih gleda idealistično ali materialistično. Zanima ga predvsem način, kako naj ta svoj osebno izbrani nazor v življenju uresniči. Po tej uresničitvi ali inkarnaciji nazorov v življenju presoja tudi njihovo vrednost. Nek čuden pragmatizem se je lotil današnjega človeštva. Zato tudi katoliški človek današnje dobe nima časa niti razpoloženja, da bi se spuščal v neplodno dogmatiziranje, ampak vidi osrednjo nalogo, pred katero ga kliče Bog, kako naj bi nadnaravni dogmatični zaklad resnic in vrednot čim popolneje utelesil v življenju svojega časa. Danes se katoliški človek zaveda, da je v popolnem liku časa odgovarjajočega kristjana zaobsežena najmogočnejša apologetična sila krščanstva. Zato zre v iskanju tega lika in v borbi za tega človeka, v tem novem utelešenju ali učlovečenju nadnaravnih krščanskih vrednot svojo najsvetejšo nalogo. »Kakor je bil v vseh burnih časih Cerkve, tako je tudi sedaj pglavitni pomoček in podlaga za vse druge pomočke resnična obnova zasebnega in javnega življenja po evangeljskih načelih v vseh tistih, ki smatrajo za čast, da so v Kristusovi čredi, da bodo resnično sol zemlje... Čim bolj bodo delavci in ubogi sami na sebi in v svoj prid izkusili dejavno ljubezen, zajeto iz Kristusovega Srca, tem

bolj bodo med njimi ginili predsodki, da bi bilo krščanstvo izgubilo svojo moč ali da bi bila Cerkev s tistimi, ki izkoriščajo njihovo delo.«²

III.

Pri nas pa je danes tako, da prav teh dveh jasnih resnic ljudje nočejo uvideti in priznati, namreč upravičenosti različnih metod in tipov katoliškega človeka in dejstva, da pri tem gre res samo za različnost metod in uresničevanja krščanstva v sodobnosti, ne pa za različnost v priznavanju vodstva verske edivosti, verovanja resnic in vrednot. Ob te tri metafizične osnove se vendar nihče ne zaletava, podoben očitek je enostavno podtikanje. Prav za prav tiči neka tragikomika v tem, da moramo ljudem ponovno dokazovati, kak nesmisel je, da si katoličani v medsebojni nestrpnosti in ozkosrčnosti odrekajo pravo katoličanstvo, kakor bi hoteli trditi, da more pogled in podoba enega samega človeka predstavljati v vsej polnosti in veličini celotni značaj Kristusove osebnosti in nauka, kakor da je Kristusov nauk tako omejen in reven, da odgovarja samo gotovemu ustroju človeške duševnosti, kakor da Kristus ni dovolj bogat za vse, ki ga kličejo, naj si bodo še tako različni po svoji duhovni strukturi in potrebah.

Pri nas se danes vrši ostra borba nekega katoliškega tipa za brezizjemno nadvlado. Ta katoliški tip je udaren, v frontnem razpoloženju, ideal mu je načelna jasnost in brezkompromisnost, ki jo skuša doseči z neizprosnim zatiranjem vsake zmote na doktrinarnem in praktičnem področju; v ta namen izvaja neusmiljeno kritiko nad vsako novo, zanj prevratno in zato po hereziji dišečo idejo na področju doktrine, v praktičnem področju pa se poslužuje strumne organizacije, s katero izsiljuje ločitev v dve fronti, pri čemer mu je glavni cilj popolno uničenje nasprotnika. Da bi mu bila pot lažja in udarnost večja, se vestno naslanja na najvišjo cerkveno avtoriteto. Ta pot je lažja, ker danes za tako prepričanje in ravnanje ni treba iskati dokazov in notranje utemeljitve; ta udarnost je tudi nehote jasnejša, ker dobi s sklicevanjem na avtoriteto nekako božjo sankcijo in značaj svete misije. Njegova borba je namenjena posebno tistemu katoliškemu tipu, ki mu ni ideal ločitev, marveč penetracija življenja s katoliškim duhom, ki ne napada in uničuje nasprotnika, ampak ga pridobiva, ki mu ni ideal toliko do ostrine prignana jasnost v tem, kar katolicizem loči od nasprotnikov, ampak bolj prikazovanje tistih dušeslovnih osnov, ki tvorijo močno bazo za medsebojno zbližanje.

Na ta način se ustvarja nezdrava psihoza, ki kristjanom onemogoča zdravo življenjsko vzdušje in jih potiska preveč v nor-

² Enc. »Divini Redemptoris«.

mativen svet. Enako je popolnoma jasno, da je takšna psihoza hudo krivična. Če kaj, potem take psihoze naravnost umetno delajo heretike in odpadnike, ker takšni napadi in sumničenja človeka polagoma odbijajo s takšno silo, da odleti v velikem odbojnem loku tako daleč vstran, da ga gravitacijska sila Cerkve nikoli več ne more pritegniti v svoje osrčje. Kdo bi smel pred Bogom in zgodovino odgovarjati za to?

Pri nas je danes največja in neposredna nuja tako medsebojno pomirjenje, ki je možno le na podlagi medsebojnega priznavanja in spoštovanja. »Katolicizem ni kakšna religiozna stranka, marveč je religija, edina resnična religija, ki se veseli brez zavisti vsega dobrega, tudi če je zrastle izven njegovih mej, kajti to dobro je samo na videz izven katoliških meja; v resnici mu pripada nevidno. Ali ni v resnici vse naše, ki smo Kristusovi?«³ Kristusov etos je tako bogat in vsestranski, da si lahko — kakor smo videli na par migljajih iz sv. pisma — dve ali več struj prisvoji njegove na videz čisto si nasprotujoče poteze, in vendar lahko vse predstavljajo enako pristen lik Kristusove osebnosti tako dolgo, dokler se to godi samo v afirmativnem, ne pa tudi v ekskluzivnem smislu. Poleg mogočnega Inocenca III., ki se je boril zoper cesarja in odstavljajal vladarje po vsem svetu, je imel istočasno v Cerkvi prostor sv. Francišek Asiški, ki je v beraški halji vsemu svetu pel sončno pesem nežne ljubezni do zadnjega atoma v stvarstvu. Kristus je v svoji Cerkvi potreboval oba naenkrat: mogočnega papeža in svetega berača. Oboje je v cerkvi potrebno, vnanja avtoriteta in notranja sila milosti in ljubezni, oba tipa sta vzeta iz Kristusove osebnosti in oba izpolnjujeta njegovo božje povelje na zemlji: »Pojdite in učite vse narode...« Kristus je vse te popolnosti združeval sam v eni sami osebnosti v čudovito harmonijo, v nas ljudeh pa je vse to porazdeljeno na različne posameznike. Ker vseh popolnosti posameznik ne more obseči v eni sami fizični osebi kakor Kristus, zato jih mora v moralni osebnosti, t. j. v napredovanju vseh vernikov proti istemu cilju. Ker pa živi to skupno odrešilno delovanje pod neposrednim delovanjem milosti v posameznikih in ob asistenci svetega Duha v vodstvu celote, zato je ta moralna enota obenem mistična, imenujemo jo mistično telo Kristusovo. Ni vsak za vse, tudi ni vsakemu vse simpatično; nekaj zato, ker nima za vsak ideal in vsak način dela potrebnih zmožnosti, deloma pa zato, ker čuti, da mu je v organizmu mističnega telesa Kristusovega Bog dodelil prav to in ne drugačno funkcijo. Vedno pa mora biti toliko stvaren, da zaradi tega ne bo podcenjeval ali celo napadal brata, ki vidi svoj ideal na drugem polju ali pa ga hoče doseči po drugi poti. Saj bomo kljub temu še celo takrat bridko čutili nezadostnost svojih člo-

³ J. Maritain, Religion et culture, Paris, 1950, str. 65.

veških moči in brez razlike struj hodili skupno s Kristusom jokati na Oljko nad nevernim Jeruzalemom, ko bomo z različnimi metodami ustvarili delovno soglasje.

Stvarna razlika med nami je samo v tem, da vsaka doba stoji pod posebnim novim znamenjem božjim. Enkrat morda bolj v znamenju apokaliptičnega dvoreznega ostrega meča, drugič v znamenju apokaliptičnih svečnikov in zvezd, potem zopet v znamenju šumečih voda ali pa celo tako, kakor je videl sv. Janez sam: da se nam odpira nebo v znamenju vseh naenkrat. Glavno je vedno le to, da vsakdo klicu časa, božjemu nebesnemu znamenju sledi. Zato se prav v tem ljudje najbolj ločijo med seboj, če računamo z njihovimi najiskrenejšimi globinami: ta struja čuti klic časa v tej, druga v drugi metodi. Kadar so časi najhujši, takrat pokliče Gospod vse delavce z najraznovrstnejšim orodjem v svoj vinograd. Ne morejo, nočejo in niti ne smejo vsi enako delati, kajti področje je neizmerno, delo si morajo razdeliti. Kdor se bo torej poglobil v svoje delo, bo svoje sile posvečal v svoji službi božji in jih ne bo tratil z obrekovanjem in grajanjem svojega sobrata in njegovega dela v drugem revirju.

SEVERIN ŠALI

SPOMIN

Nocoj sem tih in poln tišine,
nič ni potreba mi besede,
v dlani zakrivam si poglede,
breztežen tonem med spomine.

In sanjam polje, vas, drevesa,
potem vse daleč se odmiče.
Le glas me tvoj od nekod kliče,
na oknu giblje se zavesa.

Glej, to si ti se mi vrnila.
Boš tu pri meni zdaj ostala?
Ne bova nič luči prižgala,
v polmraku bova govorila.

Nasloni se na moje rame,
nikomur nočeva odpreti.
Minulo mora oživetj,
saj nisi nič več huda name.

NOČ PRED ODHODOM

Bil je čuden dečko, plah, svetlolas in sanjav. Še v osemnajstem letu mu je bilo največje veselje čepeti kje s preprostimi knjigami, mohorskimi koledarji in pratikami. Učil se je na pamet velika mesta, premišljal je, kaj je zlato število in kaj je lunino število, kaj pomeni v pratiki kozel in kaj vodnar. Poznal je na pamet vse premakljive godove in vedel je, kdo je letni vladar. Toda zrasel je večno odrivan na majhni kmetiji, tuj, brez matere, kot zraste vrabec med piščeti. Postal je že zgodaj zakrknjen in srep, znal je skrivati in molčati o tistem, kar se je črnega skrivalo v njem.

»Stane!« Nekdo ga je poklical sredi vasi, ko je šel zamišljeno med hišami. Bilo je v začetku pomladi, nekega poznega popoldneva, ko so ljudje že sedeli pri oddihu in gledali po nebu. Res, saj je imelo že skoraj nekoliko poletnega sijaja, prav toliko, da te vleče in vabi na vse strani. Samo na jugu, tam od morja, izza nizkih hribov so se dvigali oblaki. »Stane!« Toda ni slišal. Oči mu je pritezalo nekaj zanj tako nenavadnega, da je moral obstati, gledati in si to zapomniti. Mlada ženska, ki je ni poznal, in je torej od nekod prišla, je stala v ograjenem vrtu, stiskala roko velikega kratkohlačnega dečka med svojimi ustnicami in mu sesala krvaveč prst. Brisala ga je s svojim robcem in gubala obraz, kakor da boli njo samo. Nato ga je stisnila med rokami. Gotovo je morala biti njegova mati. Gledal ju je kakor majhen čudež, saj je bil tak zapuščen pes, skoraj vso mladost se je moral gristi s svojo vražjo rednico, in ob tem, kar je videl, ga je obhajala neka čudna vznemirjenost.

Mati, žena, dobro bitje, ki se igra s svojim otrokom, ki ga kakor ljubosumna utaplja v svojem pogledu, je bila zanj vznemirljivo doživetje. Deček ga je opazil, kako stoji in gleda, postalo ga je sram, in odšla sta nekam za hišo.

»Tako so si ljudje lahko dobri med seboj«, si je rekel. On pa je zbiral v sebi vse sovraštvo, kolikor ga je bil zmožen, sovraštvo do žene, ki naj bi mu bila nekakšna mati. Njena zgubljenca sestra in vojska sta ji ga obesila na vrat, bil ji je prepuščen, vse, kar je imel, je bilo njeno. Toda čakala je čas, ko se ga bo znebila, ko bo prenehal jesti njen kruh in sedeti za njeno mizo. Imela je pet otrok in hotela je, naj bi ga vsi rinili iz hiše. Umakala mu je kruh in ga zaklepala, puščala ga je lačnega in umazanega, surovinila je z njim.

In tako je bilo že dolgo nekaj divjega, vražjega med njima. Raslo je, črnelo, se poglobljalo in bilo táko, kakor da nista človeka, ki ju vsaj malo družijo ista kri. Vedno bolj je čutil, kako iz bojzljivega dečka postaja upornik proti njeni brez-

vestnosti, in zbiral je besede, da ji bo povedal nekaj krutega in strašnega.

Stopil je v hišo. Ona je sedela ob škatli gumbov in šivala. Našopirjeno in izzivajoče se je usedel za mizo, da se je zazibala. Pred njim je ležala sanjska knjiga, iz katere je vsak dan iskala razlage svojim sanjam. Odprl jo je kar tako in si podprl stisnjeno lice. Raztreseno je obračal liste knjig, ki jih je še deček tako rad gledal, smešne predstave sanj, kjer sta se sprehajala mesečnik in smrt, kjer so nosili krsto in bandero, in kjer je drugoval gnil zob velikim škarjam. Tesnoba nočnih prividov je govorila iz njih, tesnoba, kakršne so bili polni tudi vsi njegovi dnevi. Julia se je sklonila, da bi pobrala šivanko. Videl je njeno oblo žensko telo, ki je sovražil vsako podrobnost na njem. Vse, kar je storila, se mu je zdelo slabo, razraščalo se je v njem kakor strah, ki je lahko brez telesa, zunaj in v njem samem. Gledal jo je s takim navalom sovražnosti, da se mu je pričel tresti desni ustni kot. Prav nič ni mislil, da ji je po krvi soroden, bila mu je črn stvor, ki mu ni storil še nič dobrega, ki mu daje za doto svoje sovraštvo in ga potiska v mrzli svet, pred katerim ga je bilo tako strah. Kruh! Zaradi te stvari, ki jo ljubimo, ki se sovražimo zaradi nje in stiskamo za vratove, zaradi tega je bilo končno vse to med njima. Živel je pri njej kakor pes, toda odtrgati se in odtavati, utoniti, za to ni imel moči.

Čakal je, da bi mu kaj rekla, da bi mu spet dopovedovala, da je njen kruh, čeprav nima do njega nikakšne pravice. Sedela je tiho v svoji nasršenosti in nekaj držala med zobmi. Gledal je ozki rob njenih ustnic, njene ulomljene obrvi in temo očesnih votlin, ki mu je mrazilo iz njih, kot če bi se sklanjal nad brezno. Pusta tišina nizke hiše, kjer je bilo vse po njenem duhu, ga je tiščala. Buljil je v njo in se spraševal, če je v resnici ženska. To je bila beseda, ki je vsebovala lepe, nežne stvari. Prebadal jo je s pogledom. Tedaj je rekla nekam predse: »Se boš že naveličal.« »Ne«, je rekel in še bolj zakrknil obraz.

»O, saj vem, da te ne bom nikoli rešena!« Te skope besede so vrgle nenadoma toliko grenkobe vanj, da je prvi hip pozabil, kaj ji je hotel reči. Toda vse je viharilo v njem in z vnetimi očmi ji je zavpil: »Jaz sam se te bom rešil. Misliš, da si ne upam napraviti vsemu konca? Da, sam bom napravil konec, kadar bom hotel, in kadar se mi bo zljubilo. Mislim, da mi bo boljše, ko bom pokleknil na skalo in se zagugal na trti, pa še povrhu tega tam segnil, kakor da me izjedaš dan za dnevom!«

Prvikrat jo je tikal, prvikrat ji je govoril nezadržano in besno. Lasje so se mu sršili in dihal je hitro, kot bi bil zelo upehan.

Ona je vstala, stopila naprej in stegnila roko po njem. Tedaj

pa je zdivjal. Zagrabil jo je za zapestje in ji zvijal roko s slastjo in grozo obenem. Oprijela se je njegovih pleč, on pa jo je lomil na robu mize v trdem objemu. Bila je močna in krepka po telesu, toda bil je tako iz sebe, da se je vsa upogibala pod njim in hropla. Molče sta se tiščala in divje dihala. Čutil je, kako se mu bliža z ustnicami, da bi ga dosegla z zobmi, toda izmaknil ji je lice in jo potisnil ob stran. Boril se je, kakor da mu gre za bog ve kaj, in stiskal roke. Tedaj pa je začutil vse njeno mehko in polno telo ob sebi, tako, da se mu je zagnusila. Kakor da ima kačje luskinе na sebi, se mu je zdelo. Izpustil jo je v hipu, da je omahnila ob mizi na tla.

Še malo, in bi z vso svojo otroško dušo bruhnil v jok, tulil bi na glas in preklinjal njo, svet, sebe in vse, kar je. Butnil je vrata, da se je streslo vse, kar je bilo v majhni hiši, in da je zazvenknila posoda na polici. Dirjal je po pobočju v breg in se tresel, kot da se je nečesa prestrašil. Obrnil se je nazaj, hiša je čepela pod njim na ozeleneli sveži travi, pokrita s temno slamnato streho, kakor črna sraka z odprtim kljunom. Tako rad je vedno gledal od tu na vse strani. Zdaj pa je skoraj padel v travo in čutil, kako se pričinja nekaj novega zanj, kako bo moral storiti nekaj nenavadnega. Ko je gledal svet pod seboj, se je zavedel, kako ima kljub vsemu rad ta kos zemlje in kako je vsako drevo, vsaka pot, vsaka bilka zrasla tudi v njem samem. Pred motnimi očmi so bile strehe, položne in strme, svetel dim se je vil nad njimi kot dober duh; za tem so bili lazi in ograje, prav na koncu pa oljnato modri pas grebena na jugu, proti laški strani. Voda je sijala po kotanjah travnikov, nebo je puščalo blede kri zarje, in preko njega so se vile bele obveze oblakov. Iz poraščenih obrazov gora, iz sveta pod njimi in za njimi pa je prihajal rahel šum, kakor od življenja, od ljudi, izmed katerih ni nobeden njemu prav nič podoben. Bukve so že zelenele, tako kot znajo zeleneti samo one, da včasih ne moreš obrniti oči od njih, če sije sonce skozi nje proti tebi.

Legel je postrani in podprl lice s pestjo. Tako jasno je čutil, da se je nekaj odločilnega pričelo. Nekaj je zavrelo v njem. »Končal bi vse, ubil bi se!« Bog ve, kaj mu je šepetalo to misel, kaj ga je navdajalo z močjo in voljo, da je občutil to željo kot izpolnitev nečesa velikega, kot maščevanje. Ona bi ga nikoli ne pozabila, tako bi se ji zahvalil za vse njene dobrote. Videl se je, kako ga najdejo mrtvega, kako vsi govorijo o njem in kako se razodene, zakaj si je to storil. Ta misel pa ni tiščala nanj s silo, prišla se ga je kot vrtoglavica, nosila ga je proti neki rešitvi. Obrnil se je vznak in se zamislil v vso revnost svoje duše. Ali si je bil sam kriv te črnine v sebi? Gledal je proti nebu, strmел je vanj, kakor v obraz samega Boga, kakor da ga nekaj sprašuje. Vsak večer, ko je ponavljal za Julo češčenamarije ob rožnem vencu, je mislil prav po svoje nanj

in se spraševal, kako sprejema molitve takih ljudi. Priprl je oči in mislil na odpuščanje.

Misel, da bi odšel, da bi se spustil po cesti, ga je plašila. Bolje bi bilo, da se konča. Bal se je sveta, kjer stradajo že milijoni. Hodil bi votlook in raztrgan, grd, bos po cestah in lužah, in morda bi storil kaj takega, kar se ne sme.

Toda, če bi imel mater... Mlada ženska, ki jo je bil videl s sinom, mu je vstala pred očmi, stala je pred blede svetlim nebom, polna ganljive miline, nasprotje tistega, kar je doživljal vsak dan. Če bi jo imel, si je mislil — pustil bi se ji poljubljal pred vsem svetom, nič bi ga ne bilo sram.

Dolgo je čakal, da se je stemnilo in da se je spustil k hiši. Bil je tako truden, kot bi garal ves dan, bil je zmeden in omotičen. Rad bi se vlegel in utonil v spancu. V nobenem oknu ni bilo več luči, menda so že vsi spali. Toda ko je pritisnil na kljuko, je videl, da so vrata zaklenjena zanj. Uprl se je znova, toda niso se vdala. Zaprla ga je ven, pahnila ga je preko praga.

Stal je pred vrati nenadoma s tesnobo v srcu, kakor da so tista mračna vrata ona sama, mrzla, nečutna, kakor da ga izganjajo z rezkim ujedljivim glasom. Noč je bila svetla, in če je zavel mraz, je bilo neslišno, brez glasau. Stopil je pred prag, se ozrl na vse strani in skoraj zbežal po poti, pod jablanami, po travnatem bregu proti gozdnemu robu.

»Zdaj!« je slišal vpiti v sebi, potno čelo mu je bilo mrzlo zaradi vročične naglice, bil je kakor obseden po duhu te ženske, ki ga je preganjala. Kolikokrat je šel po vseh teh poteh, ki vodijo med dolinkami, gmajno, smrečjem in bukovjem, in vabijo v temino, v mah in mir. Kako prijetno je iti poleti bos po njih in gledati v gozdno vlažni zemlji sledove splašenih srn. Zdaj pa je tekel sam kot splašena žival, se ustavljal in spet hitel, včasih brez zavesti. Belo kamenje se je mrzlo svetilo pred gozdom. »Prišel je tisti čas!« si je ponavljal na glas, na vse grlo in spet skozi stisnjene zobe. Vrgel se je na kolena, se grbil na vlažnih tleh kakor otroci, če jih je strah.

Tenki, prosojni oblaki so bili razdeljeni po vsem nebu. Bleda noč je svetila pod njimi, nad njimi pa se je premikala nejasna svetloba lune. Drevje ga je gledalo, smreke, gabri in bukve, vse je stezalo veje k njemu, kakor roke, ki ni vedel, kaj hočejo. Pogledal je proti gozdu, nekaj belega je stalo tam. Spustil se je tja, kakor brez razuma. Drobna nizka črešnja je cvetela na mali planjavi, in stegnil je roke, da bi se je oprijel kot nečesa živega, dobrega in nežnega. Pritisnil se je h glatkemu deblu, toda, saj to ni zanj, tako cvetoče drevo, sveže, in trdno. Obrnil se je proč in pričel udarjati s pestjo ob temna drevesa, butal je z glavo vanje. »Prišel je tisti čas!«

Povzročal si je bolečino, kakor bi poskušal, kaj mu je storiti, kakor da bi tipal do tistega, v kar naj bi se vrgel.

Smrt. Pri vsej razklanosti, ki je vpila po koncu, je bil vendar tako šibek zanjo. Bila je beseda, ki se je vseeno strašil, ki jo je vseeno izgovoril tako nerad. Iz rok je lahko krvavel, lasje so mu sršeli in koraki so mu sikali v travi kot od jeznega obupa. Tipal je z rokami po njeni vlagi, po tistem mirnem mrazu, ki se tišči zemlje. Mah mu je ostajal med prsti, suho listje, praprot in mladike poganjajočih lesk.

Pri vseh svojih osemnajstih letih je bil še vedno neodločen otrok, in komaj je vedel, da je dvoje, misliti in storiti. Tako je vse zvesto molčalo okoli njega, vse te doline, pobočja, hribi in nebo. Molčalo je in se razmikalo, koder je hodil. Ali ga sprejema vase, da ga pokrije za vedno v svoji sredini? Spodrosoval je na kameniti poti, med koreninami, blodil med posrebrnimi odsviti neba v mlakah kolesnic, med tiri, ki so se nenadoma izgubljali. Nobena steza ni peljala na pravo stran.

Obračal se je in ni vedel kam, veje so se mu zapletale v lase, in v vsem, kar je storil, je bila duša otroka, ki je hotel ubežati pred človekom, kakor pred hudim duhom, ki ga ni bil nikoli rešen. Tedaj pa je priklenila njegove oči nase luč, ki se je nenadoma pokazala pred njim. Z nekega neznanega okna je zasvetila kakor v čudežu, da se je ustavil in se razgledal. Pritaval je v eno izmed vasi, stisnjenih v poševnih planotah z raztresenimi hišami. Slišal je trkanje mlina, vzdihovanje koles in nemirne zagone vode. Stena črne, strme gore je stala tam zadaj, mrzla in polna grgrajoče vode, ki se je vila izpod nje.

»Voda,« je pomislil. Vendar ni šel proti njej, proti tolmunom in zelenim breznom, ampak proti luči, ki je sijala z okna na pot. Šel je pritezan kakor mokra vešča, ki zaradi svojih mračnih oči mora leteti k luči. Hotel bi videti ljudi, dobre ljudi, sedeče okoli mize v tihem pogovoru. Besedo bi vpiljal za besedo, dobri govor človeških ust.

Ko se je na prstih stegnil k slabo zagrnjenemu oknu, pa je pridržal dih. Šipe so bile nekoliko rosne, v kapljah je bleščala rumena svetloba petrolejke. Ob odgrnjeni postelji je stalo dekle, kakor da na nekaj misli. Spustila si je lase, jemala zaponke iz njih, razpenjala si je obleko. Tedaj pa je prišel nekdo prav blizu po poti, da je moral stopiti v senco plotu in dreves. Prišel je mimo, toda ni ga videl. Njemu pa je razbijalo srce, ko se je po prstih spet približal oknu. Slonela je ob postelji, bela, z golimi rokami in rameni in nekam zamišljena. Utež se je sprožila v uri, stal je in čakal, njene zamišljenosti pa ni bilo konca. Gola ramena so mu bleščala v oči, bela kot trakovi na njih, prekrizane roke so slonele na rjuhi. Ni se ganil. Nič ni premišljal, ali je prav, da jo skrivaj objemlje z očmi in ali ni to grše, kot če bi jo pred ljudmi osramotil. Žena, topli lik njegovih sanj, je bila tu, razodeta, dvigujoča, lepa. Toda ni gledal nje, ne samo nje, to, kar ga je držalo, je bilo čudna moč,

ki je cvetela iz nje, življenje, poganjajoče in čisto, da je začutil kot razodetje njegovo vrednost. Nikoli doslej še ni bil čutil tega, čeprav je skrivaj gledal za dekleti in sanjal o njih. V vznemirjenosti svojega srca je videl, kako mu je nekaj prišlo nasproti iz vsega, kar je tu videl, iz njenega upognjenega in sklonjenega telesa, iz njene zamišljenosti in razkrite lepote. Bila je polna pomena, kot prerokba in obljuba, v hipu mu je odprla oči, polne jeznega obupa, ki so znale srepeti samo v mrak. Bilo je skoraj preveč zanj. Morda je ne bo videl nikoli več, toda nekaj je pričela v njem na ta skoraj neverjetni način, s tem prvim velikim doživetjem njegovih osemnajstih let.

Sedla je na posteljo, njene bose noge so visele kakor majhnemu otroku. Nato si je segla v lase, da so se zgibali na tilniku in da je videl upogibe njene gole roke. Vse je razumel, zajelo ga je preprosto in močno. Zakaj ni on sam tak svetel poganjek življenja, taka mladika, polna moči ne samo zase, tudi za druge. Hotel bi se razvesti, hotel bi biti nekaj, ne samo zaradi samega sebe, marveč zaradi vseh takih ljudi kot je on sam. Gledal jo je še dolgo, z vsega lačno dušo, dokler ni ugasnila luči.

Nato se je vrnil. Zveržena pot, ki je na njej vpil po koncu in butal z glavo ob drevesa, se je izlivala zdaj v cesto, ki bo na njej poskusil iti v svojo smer. Bil je prešibek za smrt, morda je živeti laže. Toliko njemu podobnih ljudi gomazi po svetu, povsod v vseh mestih in deželah, ki jih je po velikosti znal na pamet, po planjavah in komaj znanih zemljah. Bilo mu je kakor človeku, ki se izjoka in se mu zdi, da je potešen, čeprav se v resnici ni še nič spremenilo.

Obšel je vas in stopil na cesto. Prah se je oprijel rosnih čevljev. Stopal je odločen, voljan, pripravljen. Kaj je na koncu te ceste? Nove stvari, staro trpljenje, hiše in novi grobovi, ob tem pa vsa zmeda sveta. In če je šel z mislijo še delj, se je ves željan ustavljal ob imenih, ki so jih nosili deli te zemlje, in kjer je slišal, da so kdaj živeli srečni ljudje. Videl je, kako se v daljavi napihujejo jadra v sapah, kako vozijo vlaki in kako človek povsod hrepeni. Cesta se je prevesila, kar samo ga je zaneslo navzdol s te višine, kjer je bil kot pes, toda ki jo je ljubil in ki jo bo zmerom nosil s seboj. Cesta se je nižala in nič ni pomislil kam.

Ozrl se je po nebu. Mesečev krajec je stal na njem, bil je kot svetel kos kruha s svetlimi drobtinami zvezd na sinji mizi neba.

SLOVO OD MLADOSTI

Vse sem poskusil sladkosti in bridkosti sveta.

Bil sem otrok: rožice sem trgal,
s ptički sem se igral in imel sem mamico.
Imel sem dom: v njem bilá je
o božiču vsa družina zbrana.

Bil sem zdrav in se veselil na planinah, pri kopanju.
Bil sem na smrt bolan, ležal sem v bolnišnici.
Bil sem za pogrebom, ko mi je umrl oče.
Bil sem za pogrebom, ko mi je umrla mati.

Pil ljubezen sem v poljubih in objemih z drago,
nosil v srcu brezno sem slovesa
in samoto: nje svetlobo,
ko mi angel milosti vlival je v srce tolažbo,
a tudi vso bridkost preizkušnje in zapuščenosti.

Doživljal sem sladkost Boga v srcu,
v rožah, v zarjah, v vseh lepotech stvarstva —
in pri sveti maši in pri svetem obhajilu.
Vem, kaj greha smrt pomeni, kaj
izobčenje iz kroga svetih, ko sem
dolgo dolgo živel brez Boga in vere.

Občutil sem žalost in veselje sveta.
Videl sem mlado mater dojiti dete.
Vem, kaj je upor krvi in slast telesa,
ki ne utešuje, ker ni v njej
ne duše ne posvečenja ne svetosti.
Kradel sem, lagal, storil krivico,
poznam pa tudi radost po dobrem delu.
Ene same skrivnosti ne poznam:
žene svoje nisem videl še dojiti dete.

Vse to mislim, ko stojim na
meji poslavljaajoče se mladosti,
in v srcu bridko jokam
za najlepšim, za najdražjim
darom sveta: za družino...

POLITIKA IN KULTURA

Opazovanje slovenskega javnega, v prvi vrsti političnega in kulturnega življenja, nudi čudne perspektive. Politično življenje — mislim politično življenje v ožjem pomenu besede, življenje, osnovano na strankarski podlagi — to življenje posega v kulturno in hoče tu uporabljati enake metode, kakor z njimi vlada in ravna v političnem krogu. Po večini se vsak glas iz vrst kulturnih delavcev o javnih zadevah smatra s strani politikov za nepotrebno, neljubo iskanje novih poti, češ da so stare še dobre. Politiki odrekajo kulturnim delavcem vsako pravico, da bi s svojim glasom skušali vplivati na politično delo, in jih zavračajo z očitki, da se gredo stranke in strančice, da ustanavljajo nove organizacije, ko se jim niti v starih ne ljubi delati, češ da je vse slovensko prekletstvo v needinosti in v nediscipliniranosti. Tako slišimo, da se inteligenca ukvarja vse preveč z daljnimi, oddaljenimi problemi in svetovi, da pa ne vidi tega, kar ima pred seboj, slovenskih vprašanj in domače resničnosti. Če pa se loti domačih vprašanj, zopet zadene s svojim tolmačenjem pojavov ob politike in ljudske organizatorje. V vsakem slučaju preži nad njo ozka politična kontrola.

V tem vidim nekaj večnega razdora med dvema tipoma ljudi: med tipom javnega delavca, politika, in bolj zase snujočim tipom kulturnega človeka, med tipom politika in kulturnika. Ne moremo zahtevati od politika, da bi bil obenem popoln kulturni delavec, in ne od kulturnika izrazito političnih dejanj — dasi se obe polji udejstvovanja prepletata in dopolnjujeta v svojih zadnjih osnovah in posledicah — vendar stoji, da mora politik izhajati tudi iz kulturnih osnov in da kulturnik ne sme zapuščati resnične danosti. Kajti tudi politično delo je kulturno delo, a kulturno delo ima tudi političen namen.

Politikov, ki bi iz zavesti kulturnega poslanstva in za kulturo delovali, pri Slovencih ni. Pri nas imamo politike v strankarskem pomenu besede, dnevne politike, katerih bistvo delovanja je taktiziranje, nimamo pa politikov v širokem, svetovnem pomenu besede. (Izvel bi v preteklosti edino Kreka, človeka srca, ki se pa prav zato ni vklenil v strankarsko-politično delo nekdanje ljudske stranke, ampak se izživljal v ustvarjanju podlage za gospodarsko in kulturno osamosvojitve vseh Slovencev). Ako n. pr. primerjamo francoske ali nekdanje nemške politike z našimi, srečamo med tujimi politiki odlične znanstvenike svetovne kapacitete, nesmrtni člane znanstvenih akademij ali vsaj dobre literate, esejiste in kritike (n. pr. Poincaré, Briand, Herriot, Delbos itd.). Pa mi predložite spise slovenskih politikov, zbrano delo kakega slovenskega političnega voditelja prav iz njegove,

politične stroke, ne morda iz kake druge znanstvene stroke! Nič! Nihče ni drugega napisal, kot morda nekaj volilnih govorov, od katerih prinesejo nekaj odlomkov njihovi časopisi, in morda kakšno voščilo za praznike, če seveda tudi teh ne napiše njegova politična pisarna in jih on samo podpiše. Ali imajo recimo obdelan svoj politični program, izdelan gospodarski, kulturni, socialni, upravni načrt za svojo stranko, ki jo zastopajo? Pri nas še niti en politik ni napisal resne knjige o svoji politični smeri in volji, kaj šele, da bi napisal kaj iz nepolitične stroke. Od slovenskih politikov nihče ne bo prišel v znanstveno akademijo. Naši možje, ki se ukvarjajo s politikom, si uravnavajo svoja pota sproti, kakor nanese čas, in rešujejo vprašanja, kakor se jim sproti nudijo. Zato je njihovo delovanje nejasno, neenotno. Naš politik danes blagoslavlja, kar je včeraj preklinjal, in danes rabi sredstva, ki jih bo jutri zametal. Njihovo delo izhaja iz dneva in je določeno za en dan, usmerjeno za vsak dan posebej. V njih delu ni globine niti širine.

Postaviti si moram takoj tu vprašanje — da ne bo kritika na videz enostranska in krivična —, kaj vidi politik pred seboj in kaj kulturnik, čemu oba služita skupno in posamič in kaj oba tipa hočeta in delata pri nas? Seveda mislim tu politika v pomenu, kot sem ga gori označil, politika strankarja, ker se edino ta pojavlja pri nas.

Politik služi dnevu in služi enemu delu naroda, svojim pristašem. Njegovo delo se vrši v prosep določene panoge narodnega življenja, in sicer politično-strankarske in gospodarske. Delo uravnava po vsakokratnih potrebah dneva in ne gleda življenja v celoti. Vidi posameznosti in dela za vsak dan posebej, ne vidi pa celote in ne dela za vrsto dni, za daljši čas. Njegovo delo vodi politična taktika. Kar mu danes ugaja in koristi, mu jutri lahko povzroča neljube nevšečnosti. (Prim. demonstracije, ki jih sodi po tem, ali so mu v politično osebno korist ali pa naperjene proti njemu.) Zaradi svoje usmerjenosti v dnevno delo se zdi politiku vsako razpravljanje o predmetih, ki mu neposredno ne koristijo, brezplodno teoretiziranje (zlasti če je na oblasti), vsaka kritika in miselna samostojnost že nediscipliniranost in nergaštvo, ki slabi udarnost njegove politične organizacije. Delo za narod, ki naj bi ga inteligent vršil, pomeni po politikovem mnenju sodelovanje pri širjenju političnih gesel, brambo discipline, varovanje poslušnosti. Politik služi dnevu in v svojem delu naroda, pri nas ali ljudstvu ali meščanstvu.

Naj tu spregovorim nekaj besed o ljudstvu. Politično delo naših javnih delavcev upošteva z redkimi časovnimi izjemami samo podeželsko ljudstvo, ljudstvo v družabnem in kulturnem pomenu, — ne upošteva pa vsega naroda. Ker je ljudstva več, kakor nekaterih drugih slojev, ki tudi sestavljajo narod, zato se za ljudstvo politik bolj poteguje, ker se s tem že poteguje tudi

za svojo politično trdnost, pri kateri odločajo številke volilcev. Poleg tega pa naša politika še ni prišla do tega spoznanja, da n. pr. tudi izobraženstvo, ki ga tu mislim kot dopolnilo ljudstva, vsekakor tudi in prav bistveno spada v narodno občestvo, kajti šele ljudstvo kot množica ter izobraženstvo, ki je glava, misleči sloj naroda, skupno tvorita narod v najvišjem pomenu. Pri nas politik še ni prišel do tega stališča, da bi oba ta dela skupaj spoznal za enoto in da bi služil obema, to se pravi, skupnemu činitelju, narodu.

Izobraženec, bolje kulturni delavec, mora biti dvignjen nad vsakdanje nevšečnosti in strankarske strasti. Slučajna zaverovanost v današnji dan ga ne sme tako prevzeti, da bi izgubil stik in zvezo z objektivno resnico. Politik taktizira, kulturnik tega ne more in ne sme. Zanj je resnica, na katero danes prisega, ista, kot je bila včeraj in bo jutri. Zato pride kulturnik pogosto v spor s politikom — zopet poudarjamo: s politikom splošnega slovenskega formata — s politikom, ki hodi vijugasto pot kompromisov, ki mu jih narekuje politična taktika. Poleg tega politik brani in ljubosumno varuje svoj položaj. Njega sodi dan, kulturnika do b a. Kulturnik gleda iz daljave dnevno prerivanje, v katero noče biti preveč zapleten, zato je mogoče sodbo o njem zapisati šele iz neke razdalje, ki razgled omogoča. Zato sodba kulturnika v dnevu tudi bolj odgovarja resnici kakor ona, ki jo more izreči politik.

Za našega politika pomeni ljudstvo tisto politično družbo, kateri služi. Vdan je svoji skupini, v njeno blagobit je usmerjeno njegovo stremljenje. Kulturnik pa dela za celoto, za ves narod. Vsekakor se bodo morali pri nas politiki sprijazniti z dejstvom, da podeželsko ljudstvo nikakor ni istovetno s slovenskim narodom. Kdor ima ljudstvo, se ne sme izključno podrežati njegovim motivom. Napačno je delati »vse za ljudstvo« pod zornim kotom »ljudske«, ne pa »narodne« politike. Kajti so stvari, ki so na videz izven ljudstva, pa so vendar integral naroda. Kakšen odnos imajo do ljudstva recimo gimnazije, univerza, Narodno gledališče ali celo Znanstvena akademija — toda ali zato ne spadajo v narod? Politik mora pri nas opustiti svoje gledanje na slovensko občestvo, kakor da ga določuje le strankarsko ljudstvo. K slovenskemu narodu spadajo še drugi sloji, med njimi izobraženstvo in njega glasnik, kulturnik. Delo politikov mora postati širše. Izobraženec mora priznati politiku njegovo pomembnost in neobhodno potrebnost za narod, a politik mora začeti upoštevati tudi delo in gledanje kulturnika. Narod je organizem. V njem se pretaka moč od najnižjega do najvišjega, po vsem telesu, od trupa, ki je ljudstvo, do njegovega duha, ki je izobraženstvo.

A prav tako je potrebno izreči nekaj besed na naslov kulturnikov. Naj vzamem oprijemljive primere! Naše književno, zlasti

znanstveno delo, je v veliki meri preveč teoretičnega značaja in premalo upošteva realno, slovensko stvarnost. Slovenska sodobna stvarnost, narodna, gospodarska, politična, družabna itd., je pri nas vse premalo predmet znanstvenih preiskav, in vendar imajo znanstveniki dolžnost, da s svoje osnove posegajo v razvoj sodobne svoje družbe, slovenske stvarnosti. Znanosti zaradi znanosti Slovenci ne moremo veliko gojiti, za nas znanstvo ne more biti veda, omejena le na ozek krog strokovnjakov. Naši kultureniki se morajo zavedati, da ima n. pr. znanstvo tudi veliko funkcijsko vrednost v narodnem življenju, posebno v narodnem življenju majhnega naroda, kateremu znanost osnavlja in utemeljuje njegov politični, jezikovni, mednarodni program, skratka narodno ideologijo. Seveda ne mislim s tem, da bi se znanstvo kakor koli dirigiralo, kakor to danes vidimo po nekaterih evropskih državah, kjer so zunanje, državno politične tendence hotele naravnost prisiliti znanstvo, da izstopi iz svojega začaranega kroga ter v večji meri upošteva svoje poslanstvo v družbi. Nasilno poseganje v znanstveno delovanje je treba vnaprej obsoditi, ker je svoboda vede prvi in neobhodni pogoj razvoju znanstva. A vsekakor se mora naše kulturno, torej tudi znanstveno delo približati sodobni stvarnosti in se zavesti svoje družabne dolžnosti. Naše znanstvo n. pr. se ne sme boječe ali krčevito zapirati pred neprijetnimi vprašanji bodisi zaradi njih izredne kompliciranosti, bodi tudi zaradi njih daljnosežnega poseganja v praktična, posebno politična območja. Iz preteklosti je treba obrniti svoje poglede zaradi prihodnosti v sedanost.

Skratka: Politik mora mimo lutk svojega političnega odra zagledati vsa naša zemljo, vkleniti v svoje območje celoto naroda. Izobraženec pa se mora zavesti, da je njegova usoda ravno tako zvezana s celotnim narodom, zato ne sme živeti od njega ločeno in sam zase. Isto usodo namreč doživljamo vsi.

FRANCE JERIŠA

NAČRT ZA SLIKO

V pokrajini so razmetane hiše,
večer no sonce neme sence riše.
Vse vprek gredo kvadrat, trikotnik, krog
in čudno lepe črte ženskih nog.

Med sence senca moja trudno pada,
vse to v celotnost strnila bi rada,
v ljubezen nemo, váse sklenjen krog,
katerega bi ljubil modri Bog.

NAŠEMU ČLOVEKU

V prav težkih urah moje poti
v življenju mučil me je dvom,
premišljal sem, bi li se vrnil
na zemljo kmečko, v tihi dom.

A žilavost in trmoglavost
— le z njima človek naš živi —
sta v meni zmago odločili,
zdaj pot samo naprej drži!

Ko komaj grem v brezsenčje dneva,
pa mi zori spoznanja sad:
z vrhunca poti pridem k zemlji
in k tebi, človek naš, moj brat.

Ni grenkih ur več na osojah;
če sem doslej samo jemal,
trpljenje vžgalo novo je sladkost:
zdaj dvojno tebi bom dajal!

EDVARD KOCBEK

ODLOMKI

15. aprila 1938.

Dež je v noči prenehal, nebo je temno nad zemljo, ki tiho in hladno zeleni. Hribovje v daljavi ima modro barvo, po cestah ni slišati ropotajočih voz, v cerkvi postavljajo božji grob. Med njivami prihaja pet deklet, v širokih košarah nosijo cvetlice v lončkih. Pes teče za njimi in maha z repom.

Stari cerkovnik ne more zapreti vrat, polno naročje steklenih krogel nese. Raznih barv so, skozi se bo videl sij zamolke gorečega olja ob Kristusovem truplu. Za cerkvijo je razprostrta velika preproga, dišeča po kadilu. Ministranti sedijo na njej in snažijo medene zvonce. Obračajo jih v rokah, da zazvonklja zdaj eden zdaj drugi pod njimi, nikdar se ne naveličajo njihovega glasu, tako lepo se čuje med cvetočimi rožicami v travi.

»Jaz vam bom že pokazal z metlo, če se boste samo igrali,« se jezi cerkovnik. Spodaj v dolini se kadi iz dimnikov, dim se dviga počasi in naravnost navzgor.

Na oknih stoje begonije, košati cvetovi se dvigajo in širijo. Asparagos se tiho giblje v sapi. Potem sapa preneha in cvetoče veje jablan obstanejo. Sonce sije. Med smrečnimi mladikami frfota bel metulj, nato se dvigne višje in izgine za oglom. Zrak je poln brnenja in šumenja. Domov sem prišel. Gledam kokoši, kako brskajo po travi. Slišim mijavkati mlade mačke na podstrešju, kjer so se v prejšnji noči skotile. Oči ne vedo, kam bi določno pogledale. Potem obstanejo na brunih svinjskega hleva, kako so umno in trdno spahnjena.

Od ceste prinese zračna sapa posamezno besedo. Na koreninah velikega kostanja sedi deček. Gleda v jarek pod seboj, kakor da opazuje živalsko čudo, toda v jarku čepi njegov tovariš, spravil se je vanj kakor v premajhno zibelko. S hrbtom se je oprl ob eno steno jarka, z nogama pa ob drugo ter jih pri tem v kolenih skrčil. Že dobri dve uri sta v takem položaju, spregovorita le od časa do časa, nekje v travi ob tleh, z bilkami v ustih. Tisti v jarku pogleda včasih v veliko drevesno krošnjo nad seboj, drugi pa v daljavo. Počasi začne veter vleči, dekle gre mimo hiše in si popravlja kuštrave lase. Nad vasjo leti veliko letalo. Še vedno se nisem mogel premakniti iz negibnosti.

Šele takrat sem vstal, ko je stari Ožbalt iz Suhega vrha nezanimiv pogovor naenkrat razživel: »Kaj pa vi o teh vojnih plinih pravite? Marsikoga sem že hotel vprašati.«

Triletna Ančka se je polastila dedekovega zapisnika mrtvecev in se igra z njim. Dedek si piše imena vseh po vrsti, kakor umirajo. Zadnja številka je 43, toliko jih je umrlo do Velike noči, takega števila že dolgo ne pomnijo. Otrok polaga nerodno sešit zvezek na tla in posnema branje. Odnekod se prikrade mačka in se tišči k otroku. Slišim, kako prede, hodi po zvezku, otroku pod pazduho in ga žgečka v obraz s svojimi ušesi.

Žena, ki govori z babico, pravi: »Nič se ne bi čudila, če bi se moja mačka v človeka spremenila ali po človeško spregovorila. Skoraj šest let bo že, kar sem si jo prinesla s Slatinskega vrha. Od jutra do večera se pogovarjam z njo, razume me, gleda me; jè z mano, pametno živi ob meni in nič hudega mi ne napravi. Šest let me že pozna, šest let ima vedno enako pametne oči. Saj vam pravim, nič se ne bi čudila, če bi se moja mačka v človeka spremenila.«

Stari Cik je opoldne z nožem tekel za sinom. Enega edinega ima še doma. Najstarejšega nihče ne pozna prav, že deveto leto je v Franciji, doma je pustil ženo, ki je imela z drugim otroka. On sam si je našel v tujini ravno tako drugo in ima z njo že tretjega otroka. Staremu sta doma ostala še dva sinova. Prvi se je poročil z vdovo in zapravil ves njen grunt. Ko ga je prijelo, je jezdil na konju, ki mu je ostal, od vasi do vasi in popival od

krčme do krčme, dokler mu še konja niso vzeli. Najmlajši je postal prekupčevalec, visok, slok, predpasnik je nosil z enim koncem vedno za pas zataknjenim. Ko smo za lanski božič sedeli v topli izbi sosedove gostilne, je prišel zaripel v obraz in nam vsem naročil kuhanega vina. »To je za slovo, zgodaj zjutraj grem na pot. V Ameriko grem in se nikdar več ne vrnem.« Trčil je z nami, ki smo videli v njem le žalostnega šaljivca. Drugo jutro so ga našli obešenega v podstrešni izbi.

Pri obedu pravi naš oče: »Bog se usmili starega Cika, prejšnja leta ga je žena te dni še vedno lahko spravila v sosedno župnijo k spovedi, letos več ne gre nikamor.«

Zelenikov dedek so umrli, tam zgoraj v zeleni rebri, droben in rdečeličen starček z belimi lasmi. V daljnem sorodstvu smo si z njimi, s šaljivim starim očetom, ki ga nikdar nisem videl žalostnega. Zadnjič sem ga videl na lanski novi maši, ko so se gostje prvič vrnili od cerkve in niso mogli številnim gostom takoj postreči. Vstal je takrat izza mize v okrašeni uti ter star in nepreračunljiv povzdignil svoj smešni glas: »Jedila na mizo, ali pa mojega prašička nazaj.« Njihov sin Južek nam je prišel naznaniti njihovo smrt. Sedi slovesno žalosten ob mizi in nam pripoveduje o dedekovih zadnjih urah. Kako so jih preživeli napol budno, napol sanjavo, kako so se do zadnjega šalili in govorili kaplanu: »Skušal sem biti dober kristjan, nobene nedeljske maše nisem izpustil, ker sem vedno na pragu stal, k procesijam nisem hodil, ker sem se ogibal prevelikih družčin in pri pijači sem se kolikor mogoče nazaj držal.« Južek govori, kolikokrat jim je molil litanije vseh svetnikov, kako je mater nekoč ob dedeku krč prijel, pa so jih toliko časa za nos vlačili in v odprta usta dihali ter mazali po sencih, da so se prej dedek zganili in počasi rekli: »No, še v nebesa hočejo babe pred nami.« Južek je hotel vse povedati, na koncu je dejal: »Ko je šlo za resnico, so prekrižali sebe in mater, zacepetali z nogami in izdihnili.«

Sosedova dekla je prišla po verigo. Začudil sem se, ko sem jo videl. To ni bila več tista sveža, neugnana deklina, ki je pred letom prišla z vrhov služit v naš trg. S svojo neposredno besedo in močno raščenim telesom je dražila fante, da so se brez uspeha ponoči pretepali pod njenim oknom. Ko so se lani na Anino nedeljo fantje spoprijeli in je eden drugemu vrgel prazen sodček za pivo na trebuh, ko je ležal na tleh, je stala na pragu in zadovoljno ugotavljala: »No, zdaj se fantje enkrat vsaj pošteno pretepajo.« Hodila je naravnost svojo pot, ponosno in samo ob sebi razumljivo. Nikogar se ni bala, opolnoči bi šla sama na pokopališče, podgane je lovila z rokami, in ko si nihče ni upal, je rekla gostom v gostilni: »Zdaj pa je dovolj, hudiči pijani.« Bila je trmasta, kadar ji je padlo v glavo, niti žlice ne bi pobrala.

Strašno rada se je smejala. Ko smo pozimi luščili bučno seme, sem jo videl, kako je rada poslušala pripovedovanje. Gledala je v človeka in dobila čudovito razžarjen obraz. Zaradi nje smo morali vsakokrat po delu rihtarja staviti. Najbolj je udarila, pa tudi sama je največkrat prišla na vrsto. Vsega tega sem se spomnil in se čudil zdaj njenemu tihemu, zadržanemu vedenju, spremenjenemu telesu in nejasnim očem. Žal mi je je postalo, nekaj se je z njo zgodilo in jo vleče v čudno smer.

Zvečer sem jo videl, kako je divje udrihala po kravah in stiskala zobe. Potem je imela ves večer objokane oči.

Ko je Korèn predpoldne zemljo vozil iz jame, ki jo kopljejo pri sosedu, ga je prijela slabost in je začel kri pljuvati. Šele zdaj so se ljudje zavedli, da je ta človek ogromno delal v svojem življenju. V zgodnji pomladi je ljudem prekopal grede, za hišami čistil mlake, širil jarke, obrezoval žive meje, trebil drevje, drobil grude po njivah, praznil greznice, v jeseni razžagal v vasi vsa drva in jih razklal, pozimi pa bedel na žganjari. Vsako težko in nesnažno delo je po naravi pripadlo njemu, posebno predpravo je imel do njega. Delal je vedno sam, brez družbe, gluhi in neugnan. Kar se ga spominjam, je delal vedno enako, krepko, brez odmora, s silnimi zamahi. Posebno zemeljska dela je rad opravljal. V čim večjem blatu je stal, tem bolj junaško se je oziral okrog sebe in si pljuval v roke.

Popoldne je posijalo sonce znova. Korèn sedi pred cerkvijo na kameniti klopi in se greje. Prestrašil sem se ga. Veliki brki visijo na upadlem obrazu. Roke ima obvezane. »Že vso zimo mi teče iz rok«, govori glasno in dobrodušno. Njegove oči se čudno smeji, ko pravi, kakor vsi naglušni: »Zanič sem že, kmalu bom šel.« To je dejal tako, kakor: »Popoldne se bom preoblekel in odšel k sestram pri Sv. Andražu.« Z rokama zakrili po zraku, potem se z njima oprime pipe: »Vsega je enkrat konec. Mislim sem, da bo že pozimi.« Potem pa vpraša: »Kako pa kaj vi?«

Nobene žalosti ni v njem, govoriva, kakor da sem ga prišel prosit za težaka. Vmes se spomnim njegove sobe, kakor kapela je. Po stenah vise velike svete podobe, kakor jih prodajajo po sejmih. V dveh, treh vrstah vise, ena tik ob drugi, okrog in okrog, tako da so stene vse pokrite. Otroci smo gledali posebno tisto, ki predstavlja zadnjo uro bolnikovo in boj pošastnih sil za njegovo dušo. Čudno nabrekle in temne podobe z ozkimi pozlačenimi okvirji.

»Tak, zdaj grem pa še samo k božjemu grobu.« se je dvignil. Ko je stopil čez prag v nizko cerkev, sem določno videl, kako bo njegova velika postava telebnila naravnost v zemljo, ki mu je tako domača.

O MIRU

Urednik ESPRIT-ja Emmanuel Mounier je imel dne 3. sept. 1936 na mirovnem kongresu v Ženevi obširen referat „Katoliško stališče o miru“, iz katerega jemljemo sledeče odlomke:

Katolicizem je celostna zamisel sveta. Vsaka stvar v njem je povezana z drugimi in celoto moremo razumeti le iz središča. V njem ne moremo postavljati vprašanja miru med narodi kot čisto objektivno, torej le zunanje in pravno vprašanje, temveč moramo rešiti tudi vprašanje miru, po katerem stremlje osebno vsak poedinec. Ne moremo ga zastavljati kot samo tehnično vprašanje, ne da bi upoštevali tudi duhovna dejstva, ki so za kristjana bistvena prvina in samostojen faktor vidne zgodovine. Ne da bi se izkoreninil iz zemlje, je krščanski nauk o miru osnovan v teologiji miru. Prva krščanska trditev o miru je torej: Mir ne more biti zasnovan kot kolektiven red, ki je tuj osebnemu redu in ki ustvarja novega človeka od zunaj, kar avtomatično po svojih ustanovah. Začenja se mir šele po onih in v onih, ki so najprej oblekli novega krščanskega človeka in Kristusov duh.

V nasprotju z nekaterimi nauki daje katolicizem naravi važno mesto, posebno človekovi družbeni naravi, vezem, ki mu jih ta narava nalaga in ki so prav tako prirodne kot vezi mesa, in suženjstvu, ki ga družba nalaga človeku. V vseskoz slabih ustanovah poedinec ne more živeti duhovnega življenja, h kateremu je poklican. V takem primeru je gotovo potrebno, preoblikovati poedince. Toda enako nujno in morda enako bistveno za vsakega človeka je tudi, preoblikovati ustanove. Obeh dolžnosti sploh ne moremo deliti.

Vez, ki združuje človeštvo, je za katolika absolutna vez, osnovana v absolutni enotnosti Boga. Za tiste, ki hočejo živeti po Novi postavi, obstaja edinstvo in oblikovanju osebne duše, fizična edinstvo v mističnem telesu Kristusovem. Katolik ne moli čisto sam in se ne zveliča sam. Vsak prelom človeka z Bogom je hkrati prelom človečanske edinstvi. Sveti Maksim Spoznavalec je pojmoval izvirni greh kot ločitev, drobitev, individualizacijo. Gibanje, ki pozablja na vesoljno skupnost ljudi v bogopodobnosti in v Kristusovem odrešenju, vodi k individualizmu, hkrati pa tudi k vsem oblikam vojne. Katolicizem zatrjuje, da se mir ne da ustvariti samo od zunaj; vendar pa ne omejuje iskanja miru na osamljenega poedince, ki išče svoj notranji mir. Katolicizem vidi v miru skupni cilj celotnega človeštva, ki ga ni mogoče dosežati zgolj po poteh osebne sebičnosti.

Ob tem ne smemo spregledati popačenja, ki le prepogosto nastopa tudi pri kristjanih, kadar jim postane vera zavetišče pred stvarnostjo. Katolicizem je odločen nasprotnik breztelesnega idealizma, ki je končno še bolj boječ kot zmoten, in kamor se potuhnejo slabiči, ki jih je strah življenja in resnice. Katolicizem si je v svesti, da je v človeških stvareh duša združena s telesom ali duhovnost s časnostjo tako tesno, kot voda z vinom. Če izpoveduje nadčutnost duhovnost, pa dodaja tudi, da je v vsej človeški resničnosti duhovnost združena z mesom. Duhovnost prenaša vse suženjstvo mesa in njeno poslanstvo ni, da bi se mu ognila, temveč da ga preoblikuje. Božje kraljestvo ni od tega sveta ne po svojem izviru in ne po svoji izpolnitvi, toda naša naloga je, da ga začnemo, da ga utelešamo v tem svetu. Smisel utelešenja, smisel pri-

hodnjega, smisel prisotnosti Večnega, se pravi, smisel Sedanjšega — vse to je neskončno oddaljeno od idealizirane praznote, ki ji po pravici pravijo opij človeške sile.

Pogosto si predstavljajo katolicizem tudi kot globok pesimizem o človeku, ker naglašajo proti vsem utopijam stalnost boja in zla, trajanje človeške drame. Tako misli le nevednost. Po katoliškem nauku človeška narava po izvirnem grehu ni bila popolnoma pokvarjena, temveč le ranjena, okrnjena. Čemerneži, ki trdijo, da je človeška narava nepopravljivo pokvarjena in zato sistematično pobijajo vsako prizadevanje, ki skuša doseči višek nepoznanih človeških sposobnosti — takim ljudem je tuje stalno izročilo katolicizma, pa četudi se čutijo katoličane. Katolicizem ni megljen spiritualizem in ni zavetišče nemočnih, temveč je duhoven realizem. Njegova morala je morala zaupanja v človeka in pazljivosti do dejstev, hkrati pa tudi morala preoblikovanja človeka v popolnem skladu z dejstvi. Zato se odločno upira vsaki zamisli miru, ki bi pomenil beg poedinca ali družbe pred suženjstvom, katerega bi morala premagovati, ali beg iz naravnih okoliščin, kjer bi morala delovati. Katoličani hočemo mir, ki bo vzgajal veličino duše, moške kreposti, veselje do žrtvovanja in premagovanja, kar so doslej pripisovali vojni. Naš mir ni meščanski mir. Violentni rapiunt illud. Na drugi strani pa moramo imenovati vojno vsako stanje, kjer so družbena zagrenjenost, volja do moči, napadalnost in pohlepnost kljub navidezni mirnosti glavna gibalna poedinskih ali kolektivnih dejanj.

Cerkev govori o redu in avtoriteti, opozarja upornike na nečistosti njihovih uporov, zahteva korenitega premisleka pred začetkom vstaje proti utrjeni oblasti in odobrava edino veljavno vstajo, ki se zateka k pravici proti krivicam častihlepnosti, lahkomiselnosti ali brezvladja. Zaradi vsega tega pogosto vidijo v njej izključno ohranjujočo silo, ki je zvezana z družbenim ali mednarodnim mirom le toliko, kolikor je to mir nereda, s silo vladajočega nad zaslužnjem človeštvom. Tem sumnjam daje upravičenost neko neutajljivo zlo. Številni katoliki (številnejši, kot bi bilo želeli v našem času) delajo grobo napako, ker istovetijo duhovno avtoriteto, katera vedno terja od človeka osebno odgovor, z mitom o močni Državi. Ali da zamenjujejo naravno avtoriteto, ki je nujna v urejeni družbi, z nadoblastjo enega razreda in opravičujejo prekomerno moč utrjenega nereda. Morda je prav v tem skušnjava katolicizma, kot je pred kratkim nekdo napisal: »V izpovedovanju, da je vsaka avtoriteta dobra, da naj vsako izročilo ostane nepremakljivo, da je vsak red vredno braniti.« Podobna je skušnjava protestanta, da skuša braniti vsako svobodo, in skušnjava vernega Juda, da mu je vsaka revolucija vrednota. Toda nič ni bolj nasprotno duhu nekega nauka, kot njegova glavna skušnjava.

Bojevati se za mir, nam torej pomeni bojevati se proti utrjenemu neredu za še ne utrjeni red in se pri tem ogibati nasilnim sredstvom vse do zadnje skrajnosti, ne da bi jih izključevali, kadar jih zahtevata modrost in pravičnost.

Emmanuel Mounier.

SLOVAŠKE RAZLIČNOSTI

Češkoslovaška je zadnje mesece v središču evropskega zanimanja. Prijatelju Kolomanu Geraldiniju, slovaškemu pesniku, ki je precej slovenske moderne poezije prevedel v slovaščino, sem pisal o slovenskem in slovaškem vprašanju. Za odgovor mi je poslal nekaj številk političnih časopisov iz meseca maja in svoje pismo, iz katerega se zrcali sedanji položaj in mišljenje večine katoliške slovaške mlajše inteligence.

*

Mladi katoliški pisatelji in pesniki so začeli l. 1936. izdajati majhno mesečno literarno in kritično revijo »Pramen«, ki pa je po dveh letih morala prenehati. Vzrok je bil ta, ker niso dobili nobene podpore v javnosti, ne gmotne ne moralne, niti od tistih, ki bi po svoji moralni dolžnosti morali skrbeti za uspevanje takega časopisa. Javno pismo, ki ga je za uredništvo napisal Rudolf Dillon, duhovnik-frančiškan, eden najbolj priznanih pesnikov tako imenovane slovaške katoliške moderne, pripoveduje o vzrokih prenehanja časopisa. Pismo ni brez zanimivosti tudi za slovenske razmere. Med drugim pravi: »Ko smo pred dvema letoma začeli z izdajanjem Pramena, nismo imeli denarnih fondov in nismo imeli niti нравne podpore svojih ljudi... Danes po dveh letih stojimo pred istim nespremenjenim dejstvom: gmočno nič, moralno prav tako nič. Navajam v pojasnilo pismo pisatelja-katoličana, ki mi je pisal, ko sem ga prosil prispevka za Pramen: ‚Kakšen smisel ima to vaše pehanje? A če ga ima, naj gospoda od kapitlja in visoka hierarhija odpro žepe, naj vas z vašim Pramenom vred ne puste životariti, dokler ne boste vsi duše prodali hudiču, tako kakor Durych, ko je od reveža Kuncija odšel k Melantrichu bogatašu. Le kako naj pisatelji, ki nimajo denarja niti Rotschilda med seboj, dvignejo kakšen časopis?... Smatrajo nas za katoliško moderno. Zanimivo, da ne katoličani, ampak nasprotniki. Katoliška javnost, cerkvena in splošna, nas ne priznava za svoje. Ad vocem katoliška moderna hočem tudi svoje pripomniti. Katoliški pisatelji v dogmatičnem smislu so mi na primer sv. Avguštin, sv. Bonaventura, sv. Tomaž Akvinski in drugi iz njihovih redov. V koliko morem jaz različno od njih pisati, na primer o Bogu, to mi povejte? Jaz današnji, jaz moderni katoličan? V čem se lahko razlikujem od cerkvenih očetov, da ne bi tvoril katoliške antike, ampak katoliško moderno? Druga stvar je, kaj naj prevladuje, katolištvo avtorja ali katolištvo dela? Pri nas se menda uveljavlja kot merilo prva zahteva, ali konkretnije: pri Hulbini (= pesniku-duhovniku) in pri meni odloča to, da sva duhovnika. To bi tudi ne bilo napačno, toda kam bi naju uvrstili, če ne bi tega, kar sva napisala, napisala kot duhovnika? Sploh pa je predaljenje vedno nekaj nasilnega, vsakdo ima svojo smer. Dalje: po čem boste pisatelja označili, da piše katoliško, kdo piše za katoličane, ko imamo v Cerkvi teologe, učenjake, zgodovinarje in matematike pisatelje in znanstvenike, od katerih ima vsakdo svoje polje v pisateljevanju in v znanstvu?... Tretja stvar je, ali zadostuje samo živeti v moderni dobi, da bi človek spadal h ‚katoliški moderni‘, ali pa je to treba dokazati iz dela in iz česa v delu?... Dalje se hočem dotakniti tako imenovane нравne podpore. Naši krogi so se nam že zdavnaj odrekli, medtem ko se na Češkem niso odrekli Durychu, Zahradničku in

drugim, medtem ko se v Franciji niso odrekli svojemu Claudelu itd. Naša predstojništva priznavajo za katoliškega pesnika tistega, ki napiše pesmico v Kraljico rožnega venca ali v Koledar Družbe sv. Vojteha... (... Ne napadam, imam v časti literaturo za ljudstvo, navajam samo kot jasen primer.) Vsakdo ima svoje polje, jaz ne znam pisati za preprosto ljudstvo. Na drugi strani se katoliškim bralcem, ki imajo večje duševne potrebe, vsiljuje protikatoliško čtivo, nekatoliški pisatelji. Kje je torej krivda? V tem, da nas katoliške pisatelje katoličani ne priznavajo in ne priporočajo, da, niti neoficielno ne. Da, taka je naša nravna opora! Končno so tudi še denarne težave. Fondov, subvencij in podobnega nimamo, Rotschildov, dragi prijatelj-pesnik, tudi nimamo, a da ti povem, kako imaš prav — in to nas najbolj boli: niti gospodov od kapitlja nimamo niti hierarhije. Tak je položaj katoliške moderne na Slovaškem.«

K temu pravi Geraldini, sourednik Pramena: »Eno je gotovo, da so naši uradni krogi desorientirani. Sovražnik ima tako vržene mreže, da si nismo gotovi — temu se ne smej — ali tudi na škofovskih stolicah ne sede svobodni zidarji. Za nas je to strašna rana, ker mora vsak delati na svojo pest...«

Dalje piše:

»Bral sem sociografijo o Ribnici (v Dejanju). Prijatelj moj, tudi pri nas ni nič bolje. Lakota je strašen vladar, ki ne pozna ne moralke ne Boga. Pri nas se s takimi stvarmi nima kdo zabavati. Ves narodni boj je postavljen na pesek, a na pesku rastejo samo kaktusi-kapital, vse drugo gine. Ne vem, ali bomo kdaj prišli tako daleč, da bomo začeli misliti na to, da vedno potrebujemo tudi denar, kadar hočemo kupiti kruha. Predstavljal si, kako človeka razganja, ko vidi, kako se vse gospodarsko življenje osredotočuje v tujih rokah, a nam ostajajo samo sanje, da bi nam lahko bilo bolje. Seveda nam nihče nič ne da. Vzemi na primer Slovaško Matico! (Slovaška Matica je največja slovaška knjižna založba, centralna slovaška ljudsko prosvetna in najvišja znanstvena organizacija, ki se z našo Matico niti primerjati ne da. Op. por.) Samo za plače izdaja Matica letno 600.000 kčs. A smej se: za vse svoje znanstveno, literarno, organizacijsko, propagandno delo, ki zahteva dva milijona kčs na leto, dobivamo od države 60.00 kčs, od Slovaške Krajine pa 200.000 kčs. Tako! Pa smo tihi, da nam še teh smeti ne vzamejo, čeprav to znese komaj vsoto za polletne plače.«

Pisal sem mu: »Pri nas še vedno govorimo o Češki, pa mislimo na Češko-Slovaško, govorimo o čeških kronah, češki diplomaciji, čeških konzulih itd. Tako vas mečemo raz krov vaše republike, medtem ko so pri vas gotovo tudi najbolj velečeški krogi prišli do spoznanja, da brez Slovakov Čehi ne morejo in ne bodo obstali, ne ohranili svoje države. In oba ta dva slovanska naroda bosta lahko soodločala o republiki Češko-Slovaški.«

Odgovoril mi je: »Naš politični položaj? Imaš prav, da nas nihče ne more vreči čez plot, da smo res nepogrešljivo ozemlje za ČSR. Toda to nas ne more zadovoljiti popolnoma, kajti lahko se zgodi, da razbojnik ne bo samo izropal blagajne, ampak tudi še blagajno odnesel. A nas to vprašanje ne vznemirja. Naj bo kakor koli, ne bomo nikoli prenehali obstajati in se boriti za tako svobodo in samostojnost, da ne bomo ginili kakor do prevrata. In tisto češko vprašanje! Gledam na to prav človeško. Če bi nas Slovakov bilo v državi šest milijonov, kot je Čehov, in ne tri, bi imeli nasproti Čehom pač gotovo tako razmerje, zunanje in notranje, kot ga imajo sedaj Čehi nasproti nam. Vprašanje je, ali naj soglašamo s tem, če bi nas kdo, kažoč na svojo moč v državi, hotel pregovoriti in nam vsiliti take neumnosti, kot da nismo slovaški narod, ampak etnični narod češkoslovaški. To naj je vprašanje? A po-

glejmo na stvar tudi z druge strani! Da bi bilo Slovakov šest milijonov in bi mi začeli razglašati 'teorijo', da je češki narod samo veja slovaškega odnosno staroslovaškega naroda, da so torej oni sami odcepek slovaškega narodnega občestva, vem za gotovo, da bi se besno, bolj besno kot mi branili proti takim nesmisлом. Eno je gotovo, da tej fantaziji že tudi sami ne verjamejo več in se ji izogibljejo, kjer le morejo. Ministrski predsednik dr. Hodža, Slovak, vedno govori samo o Čehih in Slovakah, nikoli ne o Čehoslovakih. To je znak časa in upamo, da bo ta z muko pri življenju se ohranjajoča ideologija končala, tisti pa, ki so jo razglašali, odšli v zasluženi pogoj.«

*

Pri pregledovanju starejših števil slovaških dnevnikov sem bral novice, ki tudi mečejo luč na marsikatero vprašanje.

Tido Gašpar, slovaški novelist, v časopisu Slovaški glas, za katerim stoji Hodža, piše: »Izven debate je, da je naprej potreben v ČSR sporazum in soglasje med Slovaki in Čehi. Narod, ki se žilavo drži svoje slovaške narodne ideologije in v svoji narodni zavesti raste od leta do leta, se ne da več zamotiti s katerikolimi idejami in ne bo odnehal v doslednem boju za pravice svojega narodnega življenja... Na račun centralizma je treba dati Slovaški, kar ji gre... Če se hoče republika trajno in uspešno ubraniti morebitne nemške ekspanzije, mora poleg češkega nacionalizma krepiti tudi moč in razmah slovaškega nacionalizma, ki bo vedno do skrajnosti služil češko-slovaški državnosti... Urediti treba notranja vprašanja, da bomo močni na zunaj.«

Vodja Slovaške Matice, eden najodličnejših bojnikov za slovaško kulturno samostojnost že zdavnaj izpred prevrata, Jožef Skultéty, izjavlja, da gleda z jasnim obrazom v prihodnost: »Pri nas je povsod in v vsem opaziti gibanje, življenje, napredek. To je nov tempo življenja na Slovaškem po vojni. Življenje v naših mestih je znak, da se bo tu razvijala industrija in trgovina. Mi smo umirali do leta 1918. zaradi madžarizacije, zaradi madžarskih šol, v katere skoraj niso več hodili sinovi slovaških staršev. Umirali smo, kot bi umiral brez šol, brez izobrazbe vsak narod. Sedaj je vse polno življenja. Vse šole so polne... Tudi pritožujemo se — v mnogih stvareh imamo še vzroke za pritožbe, toda iz vsega se vidi, da se tu utemeljuje novo življenje. Pritožbe merijo na stvari, ki jih ne bo težko popraviti. Z brati Čehi se bomo sčasoma bolje razumeli in tudi med nami samimi bo več soglasja, manj političnih strank.

Viktor Smolej.

Ludvik Mrzel, *Bog v Trbovljah*. Ljubljana 1957. Založba Trbovlje. Tiskali J. Blasnika nasl. Strani 120.

Mrzel je eden izmed tistih redkih pisateljev povojnega rodu, ki niso ostali in obstali pri svoji prvi in edini knjigi, ampak so začeto delo nadaljevali in pri tem umetniško tudi napredovali. O tem se prav lahko prepričamo, če primerjamo med seboj »Luči ob cesti«, zbirko aytorjevih literarnih prvencev in mladostnih spisov iz leta 1952., in njegovo drugo knjigo »Bog v Trbovljah«, ki je izšla lani o božiču. Ta razvoj je tem pomembnejši, ker smo se že v resnici bali, da pisatelj ne bo nikoli več našel prave poti iz svojega pretiranega lirizma in pesimizma, ki sta pri njem že prehajala v nevarno maniro. Prav tako pa bi ga bil lahko docela izmaličil tudi žurnalizem, kateremu se je medtem — hočeš nočeš — udingjal in ki ga poznamo kot največjega sovražnika umetniškega ustvarjanja.

»Bog v Trbovljah« pa dokazuje, da Mrzel ni pozabil nase in na nas. Dal nam je knjigo, ki jo moramo šteti ne le med najboljše njegove ustvaritve, ampak tudi med najlepša in najprepričevalnejša dela mlajšega rodu vobče. S to knjigo se je Mrzel rešil iz začaranega kroga solipsizma in se še bolj približal človeku, za katerega mu v prvi vrsti gre. A to ni edino, zaradi česar smo je veseli; njegovo delo nam je drago tudi zaradi jezika, sloga, oblike, skratka zaradi umetniške lepote. Oboje, plemenito človečnost in dovršenost izraza, je pisatelj v tem svojem delu združil tako, da ne more biti nikakega dvoma: teh šestero pravljic se je rodilo v uri najčistejšega pesniškega navdiha.

Izmed njih sta čudoviti umetnini zlasti prvi dve: *Bog v Trbovljah*, po kateri je dobila zbirka ime, in *Pravljica* o tem, kako je Bog ustvaril svet. Prva nam pripoveduje o tem, kako je Bog sam prišel v Trbovlje in se tam boril na strani tistih, ki so lačni kruha in žejni pravice. Dasi ga mogočneži tega sveta ujamejo in zapro, ako ne store še kaj hujšega z njim, vendarle čutimo, da so pravica in ljubezen in življenje tam, kjer je On. Presenetljivo je, kako je Mrzel združil v tej pravljici — in podobno tudi drugod — socialno in religiozno doživetje; a prav to, da ga poleg materialne eksistence zanima tudi duhovna usoda njegovih ljudi, ni le značilno za pisatelja, ampak daje njegovi umetnosti še prav posebno globino. Zanimivo je, da ima Mrzelova zbirka skoraj enak motto kakor »Slovenska religiozna lirika« iz leta 1928.: »Preljubi popotnik, pomagaj mi, da pri meni luč gori.« Kakor je za njegove moderne pravljice značilno, da namesto »pravljicnih« motivov — z izjemo zadnje, ki še najbolj spominja na običajne pravljice — na svojski način ponazorujejo sodobno življenje in namesto izmišljenih ali vsaj v neznane čase in kraje postavljenih junakov prikazujejo resnične ljudi, je vendarle prav tako omembe vredno dejstvo, da ta zunanja resničnost, ki je ponekod celo krajevno določena (Trbovlje!) prehaja v podobe duhovnega sveta, ki pa ni nič manj resničen. Oznaka in zasnova »pravljice«, zaradi česar pisatelj tudi sodobno resničnost — in celo sebe — postavlja v »tisti čas«, je pri njem le oblikovni, ne vsebinski poudarek. Po tem simbolizmu je pisatelj nujno segel, saj se je le tako mogel izogniti tendenci. To zadnje velja resda samo, v kolikor so njegove pravljice podoba današnje življenjske borbe. Nasprotno pa je kajpada edinole na ta način mogel izraziti tudi duhovnejšo vsebino, o kateri smo že rekli, da ga ne

privlači nič manj kakor podoba zunanjega sveta. Tako moremo ne le razumeti, ampak tudi opravičiti tu in tam morda res nekoliko preveč antropološko prikazovanje božjega sveta. Seveda ne smemo pozabiti, da ne govori o Bogu teolog, marveč pesnik. Priznati moram, da zlepa nisem bral kaj tako čudovitega, kakor je Mrzelova Pravljica o tem, kako je Bog ustvaril svet. Privlačil me je že motiv sam po sebi, posebno pa me je premagal pisateljev slog, ki ponekod spominja na podobe, kakor jih je ustvarila mistika, sestra ekspresionistične umetnosti. Vse pravljice sicer niso na isti višini in naslednje na splošno ne dosegajo prvih dveh. Najbolj se upira Pravljica o čudežu svetega Nikolaja, ki bi bila drugače zasnovana lahko sodoben pendant Cankarjevemu Pohujšanju. Posebno ceno daje knjigi tudi lepa bibliofilska oprema, zlasti pa dvajset izvirnih lesorezov Maksima Sedeja, ki naravno dopolnjujejo besedilo.

France Vodnik.

Fr. Ks. Meško: Černá smrt a jiné povídky. Přerov 1938. Str. 188.

Meško je poleg Cankarja najbolj znan med Čehi. Vzrok temu je bistvo njegove proze, ki po slogu in po vsebini ugaja, in osebna simpatija nekaterih čeških prevajalcev prav do Meška. Tako je Antoš Horskak, ki je prevedel to knjigo črtic in novel, izdal že vrsto Meškovih del v češčini. Knjiga je namenjena širokim slojem, kar se vidi po opremi in ilustracijah knjige in zlasti po izboru. Knjiga prinaša novele in črtice iz različnih časov. Priobčene so: Črna smrt, Njiva, Drama iz davnih dni, Slovenske gorice, Marija Magdalena in Pod lučjo, dela torej, ki leže med letom 1907. in 1935.

V. S.

Milan Vidmar: Med Evropo in Ameriko. Ljubljana (Naša založba), 1937. Str. 360.

Pred nami je že tretja knjiga Vidmarjeve, rekli bi, trilogije. Moj pogled na svet in Oslovski most sta ilustrirani, kar zadnja, to je pričujoča, ni, a zato ni nič manj zanimiva. V prvih dveh je Vidmar po bogatem, skoraj izključno fizikalnem in matematičnem materialu precej povezan s svojo stroko, dasi že tudi tam skuša podajati predvsem svoj splošni svetovni nazor ali neke vrste lastno filozofijo, v tej knjigi pa je, kakor sam pravi v uvodu, skoraj popolnoma »pozabil vseмирje«, pozabil nešteta druga možna vseмирja in položil svojo sliko v okvir, ki združuje človeška bitja v živo tvorbo višje vrste — v človeštvo. Če v knjigi sicer še mrgoli atomov in mogočnih prispevkov iz vseмирja, mu le služijo kot sredstvo, da čim širše in globlje zajame človeka ter tako celi knjigi podeli čar, da te ob branju pritegne nase in ti odpira čudovita obzorja, ki daleč presegajo vsakdanjo domišljijo.

V pričujoči knjigi nam Vidmar nudi svojevrstno antropologijo. Kaj podobnega bi težko našli na svetovnem knjižnem trgu, pri čemer ne mislim vrednosti, ampak svojstvenosti dela. Vidmar je originalen! Zato se tudi nikdo z njim popolnoma ne strinja. Marsikdo bo morda našel v njem ta ali oni drobec resnice, ki jo tudi sam spoznava in priznava, toda celotnega, že upostavljenega, od celih generacij ali struj priznanega svetovnega nazora ne bo v njem nihče našel. »Človek biti se pravi zavedno biti. Človek biti se pravi večni, nesmrtni biti.« (53) To je Vidmarjeva nekaka definicija človeka, ki se z druge strani dobro zлага z osrednjo njegovo mislijo, ki se skozi vse tri njegove knjige vleče kakor rdeča niti: »Razum je nasprotnik naključja«, v tem je zaobseženo jedro človeškega življenja kot borbe (94, 276 in dr.), v tem končni smisel dela (532): »Dovolj mi je vedeti, da se je ta boj razvnel..., da je vsebina človeškega življenja boj, da sem že član velike človeške vojske, ki se je dvignila proti vsemogóčemu vladarju slepega, otipljivega vseмирja. Dovolj mi je vedeti, da me vodi razum in da mi je naključje neizprosno sovražnik. Vedeti..., da je smoter

vsega človeštva red.« Končni cilj vsega mu je, da človeštvo vedno bolj postaja »organizem višje vrste«, česar ne bo doseglo niti s samo vero ne s samim nasiljem, ampak z razumom (558). Mišice temu višjemu organizmu človeštva so električne centrale, žile železnice; oceanske proge, brzozjavne in telefonske proge so mu živčevje, aeroplan in avto mu predstavljata neštete manjše žilice, brezžična telegrafija in telefonija pa možgane, po katerih sodobno človeštvo kot organizem višje vrste misli, premišljuje... (88 sl.).

Vidmar je v vseh treh knjigah, zlasti pa v tej, modrijan, filozof v prvotnem izvornem pomenu besede, nikakor pa ne znanstvenik, znanstvenik niti noče biti. Ponovno tudi v tem uvodu poudarja, da je naslikal človeški svet kakor biva v njem samem. Zato nikjer ničesar ne dokazuje, nikjer se obširno ne ozira na mnenje drugih, jih ne citira, se ne trudi, da bi jih z znanstvenim aparatom zavračal, četudi jih pozna in je sicer na široko razgledan. Toda ob vsem tem nemoteno po svoje modruje, tako da včasih postane opisovanje že čisto avtobiografsko, za bralca naravnost prijetno in kramljajoče. Zato pa je obratno tudi ocenjevalcu Vidmarjevih del podrobno znanstveno seciranje odveč. Vidmar sam pravi, da Slovenci niso tako naivni, da se subjektivnosti njegovega dela ne bi zavedali, zatorej niti tako naivni niso, da bi vse verjeli, kar jim Vidmar v svoji knjigi nudi.

Vidmar je zlasti s tem poslednjim delom svoje trilogije postavil pred javnostjo tip najizrazitejšega slovenskega kozmopolita, zato je velikopotezen naslov »Med Evropo in Ameriko« zelo posrečen in značilen ne samo za knjigo, ampak tudi za avtorja samega. Ta svetovljanski značaj njegovih knjig je morda največja njihova odlika. Elektrotehnik po stroki, svetovni šahovski mojster po veselju, modruje o človeku, njegovem bistvu in težnjah, delu, gospodarstvu in politiki v luči vsemirskih, kozmogoničnih in zgodovinskih komponent, poznavajoč pri tem fiziko in matematiko, zvezdoslovje in filozofijo, politiko in sociologijo.

Knjiga je izraz tega, kar hvalevredno poudarja v svojem uvodu in kar naravnost izziva k posnemanju in tekmovanju z njim: »Slovenci ne smemo s prekrizanimi rokami čakati, kako nam bo človeštvo rešilo najvažnejše človeške probleme. Saj smo drobci človeštva in dolžni pomagati. Toda le, če vemo, kakšne so razvojne podlage in smeri človeštva, moremo hraniti in braniti, kar je našega.« Dr. A. R.

Dr. L. Čermelj: La minorité slave en Italie. (Les Slovènes et Croates de la Marche Julienne.) Ljubljana 1958.

Leta 1956. smo dobili v prevodu ge. F. S. Copelandove knjigo g. dr. L. Čermelja *Life-and-death Struggle of National Minority*, ki nam je prvič v vsej obsežnosti in tragičnosti razkrila problem slovenske in hrvaške manjšine v Italiji. Letos je ista knjiga izšla v francoskem prevodu nekoliko skrajšana, obenem pa je v njej zbran tudi najnovejši material po letu 1956., tako da nudi knjiga popolno sliko vsega življenja in trpljenja slovenske in hrvaške manjšine v Italiji v dvajsetih letih.

Ob Čermeljevi knjigi se pri nas znova odpira vprašanje propagande v tujini. Danes, ko postavljajo Nemci manjšinsko vprašanje s tako ostrino,

Slovence primeren čas, da povedo svetu, koliko našega naroda živi v tujih državah in v kakšnih težkih razmerah bijejo svoj boj za narodni in kulturni obstanek.

Slovenske manjšine v Italiji in Nemčiji s slovenskim problemom so danes del evropskega vprašanja o novi razdelitvi Evrope. V tem vprašanju ni mogoče več igrati pasivne vloge; če se bo to vprašanje reševalo brez nas, potem je za nas rešeno tudi že manjšinsko vprašanje.

Čermeljeva knjiga pa ni važna samo za tujce. Važna je tudi za nas same. Zato bi bilo nujno, da izide tudi v slovenskem jeziku. To bi ne bil samo pregled dogodkov in življenja, ki ga je preživela ena tretjina slovenskega naroda, to bi moral biti priročnik vsakega našega izobraženca, profesorja, učitelja, duhovnika, politika, iz katerega bi črpal podatke o naši manjšini v Italiji, v katerem bi gledal usodo, ki mu jo pripravljajo sovražne sile v obliki raznih evropskih imperializmov, če se ne bo zavedel še o pravem času slovenske in slovanske dolžnosti.

Z. J.

Robert Ingram: Der Griff nach Österreich. Europa Verlag, Zürich, 1958.

To delo nam skuša v politično zgodovinski skici odkriti zunanje- in notranjepolitične vzroke, ki so pripeljali Avstrijo do nasilne združitve z Nemčijo. Avtor, kolikor se da soditi po knjigi, pristaš krščansko-socialne stranke in restavracije Habsburžanov, odpira v delu silno zanimive poglede glede vsega avstrijskega razvoja, posebno še od nastopa avtoritarnega režima dalje. Takoj na začetku knjige si je zastavil vprašanje, ali je pravilna misel, ki jo je izrekel bivši italijanski zunanji minister Carlo Sforza in ki je odmevala po vsem svetu, da je 12. februar 1938 v vzročni zvezi z 12. februarjem 1934. Ingram se postavlja proti tej tezi, o kateri trdi predvsem, da je mnogo preenostavna, da bi mogla zajeti življenje z vso točnostjo.

Dobo do razpusta parlamenta 7. marca 1935 obravnava avtor samo v reminiscencah ob posameznih vprašanjih, ki se jih je moral dotakniti pri opisovanju razmerja socialistične in kršč. soc. stranke, od tega dogodka dalje pa riše ves razvoj tako živahno in plastično, da se delo bere kakor roman. V tem orisu avstrijske notranje in zunanje politike analizira vse pomembnejše dogodke, ki so vznemirjali Evropo v zadnjih petih letih, od italijanskega odločnega nastopa ob hitlerjevskem puču 25. julija 1935 preko rimskega sestanka Mussolinija in Lavalja in preko Strese l. 1935. do italijanskega nastopa v Abesiniji, ki je nenadoma obrnil položaj in zvezal Italijo z Nemčijo.

Avstriji je zveza z Italijo nujno prinesla oddaljitev od zapadnih velesil. Ingram sicer trdi, da sta se Anglija in Francija držali neopravičeno v svoji rezervi do Avstrije, pri tem pa pozablja, da je vodila v Pariz in London pot preko Prage, ki jo je rimski pakt Schuschniggu zaprl.

V notranjepolitičnem razvoju se vidi, da se je avtor trudil za popolno objektivnostjo; ta trud pa mu ni povsem uspel, dasi je res, da je ležal dobršen del krivde za stališče vlade do socialne demokracije na tej sami. Zunanjepolitična slika je silno razgibana in poučna, vendar pa visi preveč v zraku, ker slika zgolj politični razvoj brez gospodarske podlage.

grb.

Nikolai Berdiajew: Sinn und Schicksal des russischen Kommunismus. Ein Beitrag zur Psychologie und Soziologie des russischen Kommunismus. Deutsch herausgegeben von I. Schor. Vita Nova Verlag, Luzern 1937.

Berdjajev, gotovo najizrazitejša in najgloblja filozofska glava od vse ruske emigrantske inteligence, se pogloblja v tem delu v pojave, ki so v Rusiji že davno pred 1917. napovedovali nujen preobrat. Politična ter duhovna zgodovina in žalostno gospodarsko-socialno stanje v despotični carski državi, vsi so nudili potrebne pogoje, da je mogel zgodovinski ressentiment v najpripravnejšem trenutku, ob svetovni vojni, ki je za Ruse tako nesrečno potekala, ustvariti novega ruskega človeka. Pri tem je bila najvažnejša opora stoletja stara ideja ruskega mesijanstva.

Povsod se mu odpira široka zveza ruskega komunizma z vso rusko preteklostjo in njegova pogojenost po stoletnem razvoju: »Ruski komunizem in država, ki jo je zgradil, se data torej razložiti kot rezultat zgodovinskega položaja, izraz svojevrstnosti ruskega duha in ruske duše in kot učinek mesijanskih idej marksizma. Razlaga pa ni opravičilo. Nezaslišano tiranstvo sovjetske države človekova pravna in verska zavest morata obsoditi, tudi če je zgodovinsko nujno« (149). Berdjajev pa se ne ustavi pri tej obsodbi, temveč gre dalje in išče izhoda današnji duhovni krizi: »Komunisti niso krivi duševnega nastrojenja le sami. Oni so žrtev preteklosti... Grehe komunizma smejo grajati le tisti kristjani, ki so sami prosti napak kapitalističnega sveta« (191). »Edino sredstvo, da odstranimo nevarnosti, je duhovna okrepitev človeka... Krščanstvo je poklicano, da reši človeka in vso njegovo osebo pred novim demonizmom... Tega dejanja pa je zmožno samo krščanstvo, ki se je prerodilo, ki je znova priznalo svoj preroški duh in se postavilo pod znamenje božjega kraljestva« (195). S to mislijo o poslanstvu prerojenega personalističnega krščanstva končuje Berdjajev svoje delo.

grb.

Karl Sturzenegger: Humanität und Staatsidee. Eine Philosophie der Politik. Vita Nova Verlag, Luzern 1958.

Sturzeneggerjevo delo je globoka izpoved sodobnega kristjana o pravi ureditvi države. To pride najmočneje do izraza v uvodnem poglavju (Evangelij in politika), kjer postavlja proti različnim programom in načelom avtoritarnih in totalitarnih držav evangeljska načela krščanstva. Ob evangeljskem poudarjanju vrednosti vsake posamezne duše, ob načelih bratstva, ljubezni do bližnjega in enakosti pred Bogom in ob univerzalističnem značaju krščanstva avtor živo pove, da »mora biti najbolj splošno vprašanje politike vprašanje, katera politika je najbolj pravična, in da je najgloblje politično nasprotje nasprotje med svobodo in nasiljem.«

V drugem delu (Narod in človeštvo) utemeljuje Sturzenegger nazarjanje, da je vsak narod samo del človeštva, v katerem mora vedno izvrševati svoje naloge, znanstveno zavrača trditve rasizma in proti njim dokazuje iz vsega kulturnega dela duhovnega življenja skupnost vseh ljudi.

Ko si tako zgradi trdno podlago, preide na analizo države, kjer se obrača predvsem proti raznim nemškimi sodobnim teoretikom in se v nasprotju z njimi z vso silo oklene demokratične ideje, ki jo zagovarja z zgodovinskimi, zlasti pa z načelnimi razlogi, iz stališča o se b e. »Vsi državni zbori, ki naj dajo narodu ustavo, morajo pričeti s tem, da priznajo človeške pravice.« Dotika se tudi militaristične miselnosti nekaterih sodobnih totalitarnih sistemov in jo ogorčeno zavrača.

Knjiga predstavlja silen protest osebe proti vsem sodobnim sistemom, ki jo skušajo odstraniti iz življenja.

grb.

Ta številka bi bila morala iziti na 40 straneh in pravočasno. Ni naša krivda, da se to ni zgodilo.

IZ REVIJ

Hochland prinaša v letošnji junijski številki sledeče »Pričevanje Sorena Kierkegaarda: »Mučeništva bi bila v našem času drugačna. Prej se ni moglo zgoditi, da bi kdo umrl zaradi duhovnih naporov, duševnega trpljenja in česa podobnega, kajti šlo je takoj za življenje in smrt. Toda tedaj tudi ni bilo neizmernega premišljevanja, zgolj razumskih nalog, zmedenosti refleksije z vsem tem ponarejenim papirnatim denarjem »krščanstva« in z milijoni kristjanov, ki se tako samo imenujejo... Torej nekrvavo mučeništvo. Vendar je to morda še težje, kajti čim več premišljevanja o tem, tem več podlosti, ki počasi muči; obenem pa nekrvavo mučeništvo nima podpore v tem, da bi se sorazmerno okrepilo, da bi ti orisalo tvoj položaj in da bi te ohranilo na tvojem mestu, kakor boj na življenje in smrt. — »Ampak saj vendar ne moremo biti vsi mučeniki?« Odgovor: »Je mar bolje, če vsi, vsak zase, rečemo: Ne morem. Če je nesmisel, da bi morali biti vsi — je pač tudi nesmisel, da noče biti sploh nihče.«

»Etudes Carmélitaires« imajo aprilsko številko posvečeno dualnosti človeškega bitja. Gustave Thibon pravi med drugim: »Toda naj bo ta notranji dualizem še tako globok, vendar ni nič manj resnično, da je človek enoten in da spor med duhom in življenjem lahko konča v skupnem prepadu duha in življenja, če ga absolutiziramo in ženemo preko gotovih meja. Človek neločljivo spaja duha in življenje: vsakršno nasilno nagibanje v korist le enega je nečloveško... Nekateri morale nastopajo kot nepravilno in nevarno poseganje čiste ideje v območje človeškega življenja in delovanja. Te morale zahtevajo od človeka preprostost, nepremičnost bitnosti, in živo nastajanje uničujejo pod mrtvo večnostjo... Morala in kultura, ki preveč naglašuje duhovne vrednote in jim podeljuje skoraj avtonomno dostojanstvo, posevčuje s tem notranjo laž...«

»Temps présent« v posebni številki »Fašizmi in mi kristjani« z dne 10. junija zaključuje: »Pravimo jasno in krepko: Nočemo fašizma v Franciji! Zato ne, ker hočemo ohraniti svobodo, ki je neobhodno potrebna za razvoj našega osebnega poslanstva in ker nočemo postati drobec božanske države... Zato ne, ker kot producenti in konsumenti stremimo po svobodnih korporativnih napravah, ki jih država le kontrolira, ne pa vodi, in ker hočemo dati sindikatom vso potrebno svobodo. Zato, ker se najčistejši in najbolj živi Francozi naše tradicije med nami zoperstavljaajo fašističnemu etatizmu in absolutizmu. Zato, ker kot zavestni člani človeškega občestva verujemo, da mora moralo voditi politična dejavnost... Zato, ker kot sodobni ljudje, priče velikih sprememb, ki pripravljajo rojstvo novega sveta, sodimo, da je fašizem fragmentarna in nepopolna revolucija...«

»Voix européennes« prinašajo v drugi aprilski številki med izjavami Otona Zupančiča, Riharda Jakopiča, dr. Frana Kidriča, dr. Vekoslava Kukovca in izjave »Sodobnosti« tudi sledečo izjavo »Dejanja«: »Zdi se, da se ustvarja blok imperializmov, ki bo uničil osebno svobodo, enakost posameznika in malih narodov ter objektivno pravičnost. — Malim narodom se tako bliža neizogibna nesreča, ki obstaja v popolni ogroženosti vsega njihovega bitja. Današnja kvantitativna miselnost ne ograža le njihovih političnih in kulturnih vrednot, ampak jih v življenjskih temeljih ruši ter uničuje. Tako kakor danes stvari stoje, s popolno smrtjo malih narodov preti smrtni udarec tudi krščanski in evropski kulturi. — Zato so majhni narodi pred grozečo svetovno katastrofo klicarji človeških kvalitet, glasniki osebno utemeljenega narodovega in svetovnega reda. In zato se Slovenci priključujemo borbi tistih sil, ki rešujejo Evropi njeno demokratično in kulturno tradicijo v upanju, da z njo rešimo svojo izvirno in nezamenljivo slovensko človečnost.«

AKADEMSKA ZALOŽBA, LJUBLJANA

ŠELENBURGOVA ULICA 6/1

je izdala in ima naprodaj sledeče knjige:

- Brižinski spomeniki faksimile pergamentov v originalni velikosti, paleografski in fonetični prepis ter prevod v sodobno slovenščino z uvodom univ. prof. dr. Milka Kosa in univ. prof. dr. Frana Ramovša. Vezano 120 din.
- Dolenc Metod / Pravna zgodovina za slovensko ozemlje. 576 strani. Broširano 108 din, platno 128 din.
- Golia Pavel / Pesmi. 134 strani. Vezano 40 din.
- Janež Svetokriški / Sacrum Promptuarium. Priredil in izdal dr. Mirko Rupel. 240 strani. Broširano 78 din, vezano 92 din.
- Jarc Miran / Novembrske pesmi. 32 strani. Broširano 20 din.
- Krleža Miroslav / Balade Petrice Kerempuha. 176 strani. Broš. 30 din.
- Prešeren Francè / Gedichte. Auswahl und Übertragung von Lili Novy, Bibliofilska izdaja. 200 din.
- Prijatelj Ivan / Dostojevski in Tolstoj. Dva literarno zgodovinska eseja. 172 strani. Vezano v platno 66 din.
- Puškin A. S.—Župančič O. / Pravljica o carju Saltanu. Bibliofilska izdaja. Izvodi št. 1—100 po 94 din, št. 101—1000 po 38 din.
- Ramovš Fran / Kratka zgodovina slovenskega jezika I. Strani 246. Broširano 90 din, platno 110 din.
- Ramovš Fran / Karta slovenskih narečij v priročni izdaji. Polkarton 32 din.
- Slođnjak Anton / Pregled slovenskega slovstva. 544 strani z »Letopisom slovenskega slovstva«. Broširano 78 din, platno 94 din.
- Stelè Francè / Monumenta artis Slovenicae. Prva knjiga: Srednjeveško slovensko slikarstvo. Vezano v polusnje — z obvezo odjema celotnega dela — 504 din.
- Stelè Francè / Monumenta artis Slovenicae. Druga knjiga: Slikarstvo baroka in romantike. Vezano v polusnje — z obvezo odjema celotnega dela — 366 din.
- Steska Viktor / Organizacija državne uprave. 160 strani. Broširano 54 din, platno 68 din.
- Širok Karel / Kapelica. Pesmi. 64 strani. Vezano 30 din.
- Trubar Primož / Catechismus in der Windischen Sprach, 1551. Faksimilirana izdaja. 264 strani. Vezano v polusnje 120 din.
- Valvasorjevo berilo I. / Izbral in prevel dr. Mirko Rupel. Z mnogimi podobami. 320 strani. Broširano 90 din, vezano v platno 110 din.
- Zwitter Fran / Koroško vprašanje. 32 strani. Broširano 18 din.
- Zwitter Fran / Sociologija in zgodovina. 16 strani. Broširano 10 din.
- Župančič Oton / DELA v treh zvezkih. Vezani v platno vsi trije zvezki 198 din, v polusnje 240 din.

Opozarjamo dalje na skorajšnji izid

Četrtega zvezka Del Otona Župančiča

ki bo vseboval Župančičeve spise v prozi. Gradivo za to knjigo je zbrano iz raznih revij in časopisov, kjer je bilo objavljeno, a je skoraj nedostopno, deloma pa je za ta zvezek nastalo, tako, da predstavlja IV. knjiga Župančičevih del novost za široke kroge slovenskega izobraženstva.

Pripravljamo izdajo

Dr. Ivan Prijatelj / Kulturna in politična zgodovina Slovencev od 1848 do 1896 / Letos izidejo 4 knjige tega dela za 312 din.

Valvasorjevo berilo II. / Izbral in prevel dr. Mirko Rupel. Z mnogimi podobami.